

rum participatione maculantur. Splendor sanguinis, etsi communionem criminis incurrit, nescit tamen ducem se præbere peccantibus. Habet forsitan reatum de neglecta cautione, non habet dignum supplicium de scelerum principatu. Sub quadam verecundia jungitur delinquentibus, qui ad adulta jurgia convocatur: non meretur desperationem perditum, in quo facilis tantum crudelitas improbat. Vos potius video, triviorum germina, vos agnosco: in quibus naturæ vilitas convenientes sibi mores peperit: quos degeneras et claritas fuerat: qui per mentis titulum reli-

gionis gaudetis impunitate vitiorum: quorum labia nunquam aut honorum sapor tetigit, aut quietis: qui fas omne origini parendo violatis, quos de latebris et specubus productos præsens causa monstravit. Quis ante concinnationem mali hujus, qui essetis, agnovit? diu fovistis secreta, quibus vos nox generationis abdiderat. Redite potius ad amicam caritatem: nobis serenam et dururnam lucem relinquit: concordiam Ecclesiæ, aut absentia, aut correctione præstate. Si tamen vultis vos numerari inter splendidas prosapias, actuum emendatione cognoscam.

OPUSCULUM TERTIUM.

VITA BEATISSIMI VIRI EPIPHANII EPISCOPI TICINENSIS ECCLESIE.

Quamvis me urgeat suscipiendi operis anceps necessitas, et e regione impositus sit, nec meo labore vacuus, nec maledicorum disceptatione tractatus; in quo genuina cautio dictionis, hinc ubertatem expectet ingenii, inde etiam lingua divitibus narrandi frenos imponat; cum ipsas eminentissimas, ut putantur, in sæculo vana inflatione personas si quis ventoso nimium studuerit elevare præconio, aut intra gestorum terminum inopia eloquii continere, utrumque apud eas judicetur ingratum. In laudibus enim ipsi turpe est illa cudere, quæ nec ille de quo narratur, agnoscat: sic injuriosum et dolore dignum putatur, illud præterire silentio, quod relatio vera possit attollere. Etenim res bene gestæ veterum nostrorum referentis apud nos accipiunt facultate virtutem. Nam veræ aut perit notitiæ, aut attenuatum transit ad posterum quod ad explicandum pauper verborum vena suscipit: et illa baud justo¹ liberior laudatio tantum decerpit gloriæ, quantum falsitatis adjecerit. Fit vero plerumque, ut fide carens cumulus minut probe facta multorum, et sit vana narratio quæ crescit ex mendacis: intempestiva et mendica nimium, quæ non pertransit ad terminum. Quocirca vitam beatissimi Epiphanii Ticinensis antistitis narraturus, invito Spiritum sanctum testem actuum ejus et comitem, ut ipsius auxilio gloriam conscientiæ serenissimam quam eidem concessit, tradam chartis victuris in sæculo; ut exemplum præbitura virtutum nunquam fama moriatur. In quo tamen opere, si me angusta non coarctaverit eloquentiæ sub certa lege currentis, ut saltem cruda per ordinem digeram facta meritorum: nihil tamen de laboribus ejus tam mediocrem vel humile inveniam, ut necessariis illud bulis,

¹ *Vita beatissimi Epiphanii*] Hujus Vitæ vix tertia pars erat in editione Basilienensi: nos reliqua supplēvimus ex manuscriptis. Ac sane intererat publici juris fieri tunc hoc opusculum, quod inter Ennodiana, ut maximum, ita optimum videtur, et variam ac multiplicem illorum temporum historiam completur.

² In edit. Schotti, *liberali r.* Bollandus, *illa justo liberior.* Forte *illa justo liberalior.*

³ *S. Mirocletis*] Episcopi Mediolanensis, qui iudex inter alios sedet in causa Cæciliani, temporibus Constantinii, ut narrat Optatus lib. 1. Mirocletis sæculi vitio dictum, pro Miroclis, quo usus est Mirocles ipse

ut plerique solent, vividi sermonis amplificem. Testes etenim calentium citabo negotiorum, et tropæa illius adhuc fumantia, et exornata de manubiis diabolicæ nuditatis ostendam. Nemo enim sub oculis præsentis pene et nimium nota commemorat, nisi qui de veritate confidit: ut quos forsitan ficta dicturus, velut impudentiæ meæ conscius, evitarem, eorum auribus relegam illa quæ cognovit aspectus.

Igitur prælati vir insignis Epiphanius oriundo Ticinensis oppidi indigena fuit, patre Mauro generatus et matre Focaria editus, quæ³ sancti etiam Mirocletis confessoris et episcopi tangebatur prosapiam hominibus ex liquido ingenuitatis fonte venientibus. Sed quid illorum retexam sanguinis prærogativam, quorum familiæ et nobilitatis caput est filius? Qui sub decessore suo viro integerrimo⁴ Crispino pontifice cælestis militiæ tirocinium sortitus, annorum ferme octo lectoris ecclesiastici suscipit officium, signo ante ecclitus demonstrato. Nam dum esset in crepundiis lactentis infantæ, fulsisse ejus cunabula superno lumine videre complurimi: ut futuram mentis claritatem lustrans eum et præcedens fulgor ostenderet, secuturumque splendorem in moribus jam tunc typica luce signaret. Notarum in scribendo compendia, et figuras varias verborum multi udinem comprehendentes brevi assecutus, in Exceptorum numero dedicatus enituit, cœque jam talis excipere, qualis possit sine honorum oblocutione dicere. Igitur processu temporis et laboris ad sextum et decimum ætatis annum divino favore perductus, cana consilia in annis puerilibus meditabatur. Vernabat in illo præcæteris mater bonorum operum verecundia. Ita famulabatur antistiti libens, ut si quid operis gereretur ab in epigrammate, quod beato Anatholoni episcopo prædeces ori suo posuit, clausitque hoc distinctio:

Hic titulum, et picto venerandus pariete vultus
Miroclis reddit Præstitis alma fides.
MIROCLES EPISCOPUS.

⁴ *Crispino pontifice*] Ticinensi, cuius nomen extat inter cæteros illius provinciæ episcopos, qui synodice Eusebii episcopi Mediolanensis ad Leonem Magnum epistolæ subscripserunt. Meminit ejusdem Ennodius carmine 9, eique acceptum fert quiddam laudis fuit in ejus discipulo et successore Epiphania.

altero, graviter ferret subreptum sibi fuisse servitium. Accipiebat senes graviter, juvenes comiter, et coercerat jam tunc facinorosos audacter: erat primis subjectus, prioribus sancta injungentibus obsecundans, æqualibus blandus atque officiosus, sequentibus mera caritate communis: nulli se præferens, cum religioso cursu per cælestem tramitem omnibus antiret, laudationis amore vacuus, cum quotidie in eo laudanda adoescerent: cumque res gloriæ dignas per horarum momenta consummaret, perire fructum gloriæ opinabatur atque mercedem, si prætulissent homines, quod soli Deo exhibebat abscondite. In summa, apostolici memor oraculi, assentationes respuens, in semetipso, teste conscientia, pro boni operis recognitione plaudebat.

Illud vero libandum esse non abnuo, quod formositas in illo lucis corporeæ index animæ fuit, et tantum contra studium illius formæ decus enituit, ut nec forti viro posset oppugnante subverti. Ridebant genæ, etiam cum animus mœstitudine torpuisset: nitida simul labia commendabant dupliciter mella sermonum: necnon quocumque vertisset oculos, serenitatem mentis nuntiabat aspectus: frons cereæ pulchritudinis, et candoris illius quæ solis passa radios colorem trahit ab æthere: nares in tanto naturaliter splendore formatae, ut illas nequiret imaginibus corpore repræsentans pictor æmulari: manus teretes, prolisi digiti, de quibus aliquid et alienigena gauderet accipere. Staturæ proceritas decens, quæ eminentiam securæ dignitatis præfiguraret in membris; nec tamen modum ornatissimæ prolixitatis excederet.

Sed ne quis forsitan malitiosus interpretes intempestive positum jactet, in viro tantarum virtutum de lepore carnis factam esse mentionem, cum in illa veteri mandatorum cœlestium radice sit insitum, sacerdotum corpora sagaci debere insinuatione lustrari: ne quid debile, vel deforme, ne quid plus minusve esse contingat, neve inolitam maculis cutem superficias sœda dedecoret (*Lev. xviii, 21 seq.*): ne fractura manus, aut fractura pedis aut gibbus indignum altaribus reddat antistitem: et clamet doctor gentium et electionis vas (*Rom. xiv, 2*), hominem mundum ad ejusmodi debere officium pervenire: quod non solum de animæ, sed etiam de corporis creditur nitore dixisse. Qui deformem ac debilem a libaminibus suis mandat arceri, invenitur eos qui multipliciter grati sunt, admittere libenter: præsertim in quo lucem membrorum animæ fulgor exsuperat; nec naturaliter illud terrenum decus aliquibus artificibus adjuvatur.

Præstrictis ergo his quæ oportuit non omitti, ut cui innotesceret opere vir immensus, præsentaretur et vultu: transeam ad illa quæ de cultoribus Dei non mediocriter laudanda fronte narrantur. Erat in eodem sermo ad doctrinam congruus, fabricatus ad blanditias, ad intercessionem jam tunc artifex, ad

¹ Ad intercessionem jam artifex] Ad deprecationes quæ pro miseris et oppressis apud potentiores adhibere solebat Ecclesia, ut dictum est lib. 1, epist. 7, de quibus semet atque iterum paulo inferius.

² Summius ager] Ticinæ vicinus. Padi alluviones

A corripiebat singulos auctoritate plenus, ad exhortandos quosque necessario lepore dulcissimus: vox sonora, succo virilis elegantiae condita, nec tamen agrestis ac rustica, nec infracta gradatimque a mascula soliditate deposita. Illum quicumque vidit, cum necdum dignitatum aliquod limen intrasset, omnia eum transisse creditit, quæ sequebantur insignia.

Talis jam ad decimum octavum ætatis suæ pervenit annum. In quo, secundo a levitis numero dedicatus, senum cœtibus puer adjunctus est. Stupuerunt plurimi, sed externi, qui mores illius cum ætatis immaturitate jungebant: seram credebant dignitatem hanc redditam esse, qui noverant. At ille venerabilis Crispinus episcopus, favoris nescius, pertinaci tenens distinctione censuram, et quem nunquam nisi bona conscientia duxit ad gratiam, sic eum mucebat sensibus, ut morderet obtutu, et sub specie frontis rigidæ clandestinum circa discipulum nutriebat affectum. Pascebatur alumni sui optabili conversatione pater, et omnibus ejus actibus oculos amœnabat. In quo tamen ille subdiaconi ordine nihil amplius quam biennio commoratus, meritorum suorum saltibus evectus exsiluit, nec se diu intra angustias modici honoris anima est dives passa refrari. Festinabat ad leviticam dignitatem conscientia, quam nunquam vota præsumperant: exigebat conversatio, quod desideria penitus ignorabant.

Circa metas tamen præfati honoris et terminum, unum ejus opusculum summo tenus libet attingere. Summius vocitatur ager, qui in eo loci situs est, in quo terrenum marginem gulo us Padani gurgitis morsus ærodit, et flexuose serpens fluvius largitur in compendio alterius, quod furatur ab altero; simulque fit lucrum finitimi aliena calamitas. De hujus prædii finibus antiqua cum clericis Burco quidam lite certabat: ad quod iudicium dirimendum senile nimis, et præterquam conjici possit annosum, adhuc puer iste dirigitur. Electus est enim, qui et fortiter illas intentiones exciperet, et maturitate consilii inferendas temperaret. Attulit tamen, quod solet omnium mater intentio. Nam processu sermonis, et scandali, ipse Burco qui malitiæ suæ sordido lenocinaretur assensu, summum facinus sine aliquo timore commisit: nam sanctum virum ita fuste percussit, ut sanguis protinus ebulliret. At ille paratissimus iram repressit, nec vindictæ spe provocatus efferbuit; turbatumque potius et attonitum percussorem blandissimo delinibat assatu. Illico miseram se clamans, et orbam filio ob atrocitatem facti, Capraria Burconis mater occurrit. Crederes eam circa funus pignoris sui illa qua fugatur omne consilium in carorum mortibus, lamentatione jactari. Lambabat vestigia sanctissimi juvenis ejulans mater, et, Parce, clamabat, illi, quem nunquam ad indignationem vis ulla compulerat. At ille supplicentem prohibebat, ne sibi invidiam roscite describit: de quibus et Lucanus:

Illos terra fugit dominos, his rura colonis
Accedunt donante Pado.

³ Schottus et Bollandus, *illatas*.

ganda concitaret, ne se non merentem de'ati honoris sarcinis impediret. Turbata est repente civitas : omnium Christianorum in furorem versæ mentes. Burco ad exilium poscebatur, et in tanta hominum multitudine nemo placidus, nisi qui injuriam fuerat passus, inventus est. Flebat egregius pontifex, de infirmitatibus suis et molestiis gaudente discipulo. Nam ita satisfaciebat pro eo qui putabatur inimicus, singulis, ut nec gloriam parcendo jactanter quæreret, nec vindicando mandata cœlestia præteriret.

Brevi post ad diaconii evehctus infulus, vicesimum annum ætatis ascendit, facie nec dum bene barbata. Turbatur suscepti honoris tirocinio homo, qui jam ducem poterat implere Christianum : singulorum pro pudore declinabat aspectus, quem universa civitas, quasi salutis signum aliquid attendebat. Interea supra dictus antistes omnem ecclesiasticæ conversationis substantiam et divitias pauperum suorum in ejus potestate committit, volens ante episcopatum cognoscere, qualem futuris temporibus præpararet episcopum. Et cum vix sit, ut ab eorum personis, de quibus successionis seritur quantalacunque suspicio, invidia temperetur; in istius gratia sibi credebat perire ¹ sanctus pater, quidquid fuisset minus exhibitum : quædam in illo sua, quædam volebat esse majora. At iste quotidianis profertibus, etiam cupidissimi in oratione genitoris vota transcend'erat. Erat enim genitor, cujus eum per Evangelium conceptum verbi cœlestis semine feta alvus effuderat. Nam de pudicitia juvenis mei quid loquar? in quo domum sibi statuerat castitas, et continentia radices fixerat in profundum? Virum se esse, nisi per laboris patientiam, ignorabat : carnem habere, nisi cum moriturum se esse meminerat, nesciebat. Quoties tamen illum corporeus appetitus, sicut ab ipso didici, ludebat imaginibus somniorum, illic ad vigilias sanctas, continuata jejunia, standi diutissime necessitatem plena aviditate currebat; talemque bellatrix dextera animæ suis certaminibus reddebat carnem, ut illi opus esset postea pro necessitate succurri. Nec tamen refecto corpusculo indulgebat otio : urebatur lectione pro requie, librorum venerabilium pro blandimentis instrumenta suscipiens : memoriter semel transcurra reddebat : et ne crederetur Scripturarum divinarum tramitem verborum tantummodo celeritate transvolasse, pingebat actibus suis paginam quam legisset. Si propheta fuisset in manibus, prophetantem videres codice amisso lectorem : si Testamenti Veteris recensisset volumina, Moysi dignus æmulator incedebat : taliter ac si illum Israelitica per desertum agmina sequerentur. Si apostolicum lac verborum et mel dominicæ passionis severitatem legis condiciens

¹ *Sanctus pater*] Basilienses *sanctus papa*, quod etsi in aliis ferri posset, quia papæ nomen quibusvis episcopis plerique tribuebant, Ennodio tamen non convenit, qui ut ad epistolâ docuimus, unicum Romanæ sedis pontificem papam vocat. Nam quod objici posset, Epiphanium quoque papam infra in hoc opusculo appellari, id nihil officit, quia Eurici verba sunt quæ eo loco recitantur, non Ennodii. Idemque judicium de Vitæ titulo, ubi papa dicitur Epiphanius : nam ascriptum videtur. Itaque patris

Scriptura index revelasset, continuo ex ore ipsius dulciora favis verba fluxerunt. Postremo quid libri docuissent, vita signabatur.

Domum taliter regebat Ecclesiæ, ut nec profusione immoderata commissam penum exhauriret, nec odia sordenti parcitate contraheret. Intercessionum etiam tunc certamina proludebat. Nam ubicunque pro remediis miserorum episcopi mittebatur imperio, tanta exigebat beneficium arte supplicandi, ut sentirent sibi in causis profuisse complurimi, ipsum per se episcopum non venisse. Augebat circa eum per dies singulos popularis affectus et magnis successibus cumulabatur amor, qui ex judicio descendebat. Desiderabatur in eo sacerdotium, cum nemo nutritoris sui optaret interitum. Ipsum tamen ne odor quidem hujus opinionis afflaverat : arbitrabatur ad profectum suum sufficere, si cum bonâ semper æstimatione serviret. Postquam tamen invalida senectus, et semper de infirmitatibus querula venerabilem virum Crispinum pontificem occupavit, istius sustentabatur manibus, in hujus nitens erigebatur amplexus, pes illius erat, oculus, dextera; cujus ministerio, quidquid optasset fieri, ante jussionem suam videbat impletum. Præsentunt enim bonæ mentes eorum desideria, quibus cum integritate famulantur. Talis in diaconatu, a vigesimo incipiens, octo annos explevit : et quidem tunc status Ecclesiæ Ticinensis bona clericorum fruge pollebat. Erant cœlestes viri, quos iste a perfectione incipiens ² amabat : fuit Silvester archidiaconus ea tempestate, homo in vetusta disciplinarum instructione probatissimus; Bonosus presbyter, tam nobilis sanctitate quam sanguine; Gallus quidem prosapia, sed cœlestis indigena : fuere alii et numero plures et virtute præstantes, quorum idcirco facio mentionem, quia parva laude dignus est, qui tantum miseris antefertur.

Circa finem tamen vitæ quem spiritu prævidebat sanctus antistes, Mediolanum vicinam expellit civitatem, ubi nobilium germina messe quadam mundæ ingentitatis excreverant. Quos visitationis gratia requisitos, talibus vir Dei sermonibus appellavit. « Ecce, filii, jam me ætas compellit ad transitum. Jam originariam ad jus suum revocat terra particulam. Commendo civitatem, commendo Ecclesiam, commendo hunc, cujus labori et gratiæ debeo, quod usque ad hoc tempus vixi, et grandævus et debilis. ³ Corporea soliditas et virtus animæ imbecillitatem meam portavit sine fastidio : cujus ambulavi pedibus, tenui aliquid manibus, vidi oculis, ordinavi sermone : duo videbamur intuentibus, cum unus per concordiam fieret ex duobus. » Hæc ⁴ Rustico illustri viro dicta penitus insederunt, qui in omni dicendi genere ex-

nomen hoc loco reddidimus : quod asserunt vetera exemplaria, et quæ mox sequuntur, satis confirmant, ubi genitor nuncupatur.

² Bollandus, *anteibat*.

³ Schott. et Boll., *cujus corporea*.

⁴ *Rustico l. V.*] Illi, opinor, qui paucis ante annis consul fuerat cum Olybrio, anno scilicet 462. Hic Rusticus Mediolanensis, alter eodem tempore in Gallia Rusticus Burdigalensis, ad quem scribit Sidonius lib. II, et de quo item lib. VIII, epist. 41 : *Satis*

citatissimus, tali est orsus eloquio. « Scimus, sancte Pater, scimus, et profunda consideratione perspeximus, juvenem istum non oportere pro ætatis immaturitate censerī, nec debere gravis concilii hominibus teneros pro quadam obice annos afferri: vir namque eana morum integritate probabilis geminata laude dignus est, si illi ad venerabile mentis imperum puerile corpus obtemperet. Vive tu tamen, vive, exemplum et forma bonorum operum, et uberioris in eo, si adhuc possunt crescere, lucidæ conversationis fructus adjuuge. » His dictis conticuit. At ille piissimus pontifex benevolentia ejus impendens gratias, quod secum pari de discipulo existimatione sentiret, dicto vale, discessit; atque Ticinum quasi ad sepulcrum festinans regressus est: qui aliquantulis diebus emensis morbo regio perfusus, lucem sæculi nostri superna habitatione commutavit.

Extemplo in istum bonorum omnium consensum adducitur: magnus illico in tota urbe concursus: rapitur a lamentatione funebri in gaudium populi consecrandus antistes. Flebat iste intemperanter dolore mortis paternæ, cui reddi debitas aliquas hereditatis promiscuæ multitudinis lætitia non sinebat. Resistebat in quantum poterat, et indignum se jam apostolica imitatione clamitabat: sed tantum magis surgebat in eo dilectio cunctorum, quantum in multitudine magna solus erat, qui se vocitaret indignum. Nunc quid pluribus utar, qui omnia explicare non valeo? Finitimarum civitatum junguntur studia, et attrahitur tanta collectio, ac si initiandus esset totius orbis episcopus. Ducitur Mediolanum adhuc relictans, et magna si dimitteretur munera promittens, qui ut fieret, noluit spondere vel minima. Consecratur cum omni celebritate cunctorum. Exsultabat mundus de tam sanctæ ordinationis insignibus. Extranearum habitatores urbium tanto se tripudio jactabant, quasi ipsi proprie profuturus infulus sacerdotales exceperit. Aliquos tamen magnarum urbium incolas edax consumebat invidia, quod tantum oppidi Ticinensis angustia habere meruisset antistitem, cum apud ipsos sola pontifices metropolitanæ jactantiæ vocabula tuerentur.

Exacto ergo dedicationis suæ die, Ticinum rediit, convocatisque universis presbyteris ac ministris, talibus eos instruit et confortavit alloquiis. « Quamvis me, fratres carissimi, inter primordia immatura litabantem iudicii vestri et susceptæ dignitatis pondus oppresserit, non tamen quid gratiæ vestræ debeam, cui maxima contulistis. Et licet parandi vobis magis quam jubendi habuerim voluntatem, mutavi tamen per officium personam serviendi, animum non amisi. Estote pacifici, estote unanimes; onus meum mecum dividite: sit enim ad portandum facilis sarcina, quam multorum colla sustentant: meam *facietum, Solo et nomine Rusticum videto.* Verum præcipuæ notæ codices hoc loco Rusticum legunt.

Ad aures Ricimeri Ricimer An hemii Aug. filiam uxorem duxit anno 467, ut docet nos Sidonius, qui sub ejus anni finem Romam ingressus nuptiis intervenit, lib. 1, epist. 5. Idem Anthemium socerum ci-

Avobis communi iocenti serva id mi cum omni humilitate polliceor; neque futurum esse quemquam, qui me, nisi cum Deo nostro, possit offendere: auctorem honorum omnium servate pudicitiam, et ne injuriosum putetis quod grandævos et presbyteros de continentia et integritate servanda puer appellat: conversatio, non anni, aut adolescentiam aperit, aut senectam. Speculamini meæ conversationis interna, et si indignum aliquid agnoscitis, coercete. Nemo ut Ecclesiæ principem admonere timeat, si probat errantem. » His ita dictis, conticuit. Surrexerunt omnes, et consona, quasi ex pristina meditatione, sub momentanea tamen voce dixerunt: « Ave, Pater probatissime, ave pontifex singularis: bonum te quidem universorum sensit electio; sed optimum etiam tua testantur alloquia. Crescis sanctis meritis apud conscientiam nostram, et aperiris luce perum, supra quem porrigebatur opinio. » Quibus breviter perstrictis, suscepto omnes munere discesserunt.

Mox sibi beatus antistes proprio ore leges quibus se posset tenere, dictavit. Primum statuit non lavandum, ne nitorem animæ et interioris hominis fortitudinem balnea magis sordibus amica confringerent. Deinde decreverat nunquam esse prandendum; sed ne propositi sententiæ supervenientium vis ulla temeraret, et aut jactantiæ nebulis, aut avaritiæ fama laderetur, diffinivit nunquam sibi cœnandum; ut commutatio horarum, ac per hoc semel in die reficiendi tempus afferret. Cibos jussit sibi placere vi- liores, nihilque in apparatione ferculorum naves saporemque suum posse offendere, nisi quod aromatis condiretur. Olerum et leguminis pasciebatur epulis; sed neutrum horum usque ad satietatem capiens: vini quiddam parum, quam tamen exiguitatem apostolicæ admonitionis memor sumebat ob stomachi cavendam debilitatem. Procedendum censuit omnibus in quolibet aeris terrore maturius: ita ut vigiliarum formam lectoribus antecedens ad ecclesiam præberet episcopus. Postquam vero ad altaris confinia pervenisset, nullam deliberavit futuram esse necessitatem, qua inde nisi impletis solemnibus posset abduci. Junctis pedibus usque ad consummationem mystici operis stare se debere constituit: ita ut humore vestigiorum locum suum depingeret, et longe aspicientibus indicaret. Intercessionum tantam sibi proposuit curam, ut ipsum se miseris inferre crederet molestiam, quam per negligentiam a quibuscumque permisisset inferri. Ad patientiam laboris tempore otii, necessitati ut sufficeret, corpus aptavit. Hoc sibi vivendi pragmaticum vel disciplinæ dogma proposuit, aggressus est, servavit, implevit.

Mox vero per universum mundum sanctam illius conversationem illa, quæ licet in gloriosis actibus tardior esse solet, fama non tacuit. Sed ad aures vili bello adortus interemit anno 472. Nec posterior igitur hoc anno, nec prior illo potuit esse legatus, qua Ricimeri nomine functus est ad Anthemium. Sigonius, et alii partim ad annum 471 referunt, partim ad sequentem, perspicuo anachronismo. Novus enim adhuc episcopus erat Epiphanius, ad Ticinensis urbis

Ricemeris, qui tunc secundis ab Anthemio principe A habentis rempublicam gubernabat, detulit. Nam imperatore Romæ posito, seminarium inter eos jecit scandali illa quæ dominantes sequestrat, invidia, et par dignitas causa discordiæ. Surrexerat enim tanta rabies atque dissensio, ut mutuo bella præpararent; et præterquam origo irarum proprios suggerebat stimulos, his ista circumstantium consilio nutriebatur. Nutabat status periclitantis Italiæ, et affligebatur ipsis discriminibus gravius, dum expectabat futura discrimina. Interea apud Ricemerem patricium, Mediolani ea tempestate residentem, sit collectio Ligerum nobilitatis: qui flexis genibus soloque prostrati, pacem orabant principum, et ut ab scandalo utræque partes desinerent, occasiones gratiæ ab una precabantur offerri. Quid plura contexam? mulcetur Ricemer, et velle se reparare concordiam permotus multorum fletibus pollicetur. « Sed quis, ait, potissimum hujus legationis pondus excipiet? quem tantæ molis cura maneat? quis est qui Galatam concitatum revocare possit et principem? Nam semper, cum rogatur exuberat, qui iram naturali moderatione non terminat. » Tunc uno omnes ore responderunt: « Vester tantummodo ad pacem declinetur assensus. Est nobis persona nuper ad sacerdotium Ticinensis urbis adscita, cui et belluæ rabiæ colla³ submittunt: cui ante preces offeratur beneficium, quod a quolibet petiturus advenerit: cui est vultus vitæ similis, quem venerari possit quicumque, si est catholicus et Romanus; amare certe, si videre mereatur et Græculus. Jam si ad sermonem illius veniamus, C nunquam sic diras aspides verborum digitis incantator Thesalus violentis poterit evocare carminibus, quomodo ille effectum petitionis suæ a negaturis extorquet. Pendet in arbitrio ejus, cum loqui cœperit, sententia audientis. Pendet jus suum, qui excusare disposuit, si illi allegandi copia concedatur. » Tunc patricius Ricemer ita respondit: « Detulit ad me hunc hominem quem exponitis, fama gloriosum: et in hoc magis admirationi mihi est, quod omnes habeat laudatores; nullos ejus quibus per invidiam abundare solet novitas, prodit inimicos. Ite ergo, et rogate hominem Dei, ut ambulet: jungite etiã meas preces. » Egressi de consilio (an concilio?) statim Ticinum petunt, causam narrant, fuis, ut istum laborem susciperet, beatus Epiphanius rogatur lacrymis: qui ne extenuaret beneficium, si filios diutina supplicatione torqueret, antecessit desideria postulatum: quos tamen taliter allocutus est: « Quamvis tantæ rei necessitas probatissimæ personæ pondus inquirat, et titubet sub gravi fasce portitor immaturus, affectum tamen quem debeo patriæ non negabo. » Quibus breviter narratis, quomodo erat loquendi cathedram nuper adscitus. Quare cum octavus ejus annus, ut postea dicitur, inciderit in tempora Nepotis, primam hanc legationem sub annum 468 contigisse necesse est.

¹ Galatam concitatum] Anthemium quem Græculum mox vocat. Sidonius item de Arvando scribens, ejusque litteris ad Euricum lib. 1, epist. 7: *Hæc ad regem Gethorum charta videbatur emitti, pacem cum*

parcus, ad Ricemerem patricium perrexit: a quo simul visus et electus est.

Mandato ergo sibi legationis ordine, Romam petiit. In quo itinere quid molestiarum sustinuerit, quidve virtutum gesserit, festinans ad majora præterea. Mox tamen ut supra dictæ urbis portas ingressus est, fama quæ absentem illum notum fecerat, digito cœpit ostendere. Conversi illico omnium oculi, stupuerunt mentes attonitæ, quod tantam sibi exhiberi reverentiam imago ejus index sanctitatis requireret. ² Inexplicabilis se culpæ reum fatebatur quilibet potentum, si tantum genua ejus amplexus est: tollebatur clamor in cœlum; nemo illum in mortalium numero computabat, cui omnia cœlestis gratiæ videbant bona constare. Perfertur ad principem Anthemium, studio legationis episcopus venisse Liguriæ, hominem quem nullus possit etiam dives eloquio sufficienter exponere. At ille, « Callida necum Ricemer et in legationibus suis arte decertat: tales dirigit, qui supplicatione expugnent, quos ille laesit injuriis: perducite tamen ad me hominem Dei: qui si possibilia precatur, admittam; si difficilia, supplicabo ne excusationem meam gravetur accipere. Dubito tamen an Ricemer apud me, quod poscit, obtineat: ejus scio votorum intemperantem esse personam, et in conditionibus proponendis rationis terminum non tenere. Sed veniat directus antistes, et laudatam jampridem præsentet effigiem. » Egrediuntur officia urbe tota palatina. Jube, rogaris audiebat episcopus.

C At venerabilis et sæculis omnibus probatus pontifex, posteaquam introgressus est, et proferendi sermonis donatus licentia, quamvis fugitivæ potestatis insignia, ostrum gemmasque rutilantes reverendæ imagiais fulgore compresserit (etenim quasi absente imperatore, ita in se oculos traxerat singulorum) tali narratione incipiens, januam oris reseravit: « Summa cœlestis Domini, venerande princeps, est ordinatione dispositum, ut cui tantæ reipublicæ cura mandabatur, per catholicæ fidei dogma Deum et auctorem et amatorem pietatis agnosceret; per quem bellorum furorem pacis arma confringunt, et calcans colla superbiæ concordia superat, quod fortitudo non prævaleat. Sic namque David prædicabilem parcendi magis inimico animus reddidit, quam intentio vindicandi. Sic perfecti sæculorum reges et domini, supplicantibus indulgere cœlesti arte didicerunt. Supernamque dominationis instar possidet, qui imperium suum pietate sublimat. Hoc ergo Italia vestra fretiudicio, vel Ricemer patricius, parvitatem meam oratu direxit: indubitanter conjiciens, quod Romanus⁴ Deo munus tribuat, quam precatur et barbarus. Erit enim triumphus vestris propriæ profuturus Græco imperatore dissuadens. Græcum namque imperatorem appellat, non Leonem principem Orientis, cui rei nihil erat cum Eurico, sed Anthemium qui c Græcia nuper exortus Romæ regnabat.

³ Bolland., submittant.

⁴ Schot. et Bolland., Inexplicabilis.

⁵ Schot. et Boll., oratum.

⁶ Iidem, Dominus.

annalibus, si sine sanguine viceritis. Simul nescio quæ species fortior possit esse bellorum, quam dimicare contra iracundiam, et ferocissimi Getæ pudorem onerare beneficiis. Gravius enim percillitur, si postulata impetret, quem puduit hactenus supplicare. Tractandus deinde anceps bellandi eventus: in quo tamen si ita prævaluerint peccata certamine, vestro regno defraudabitur, quod partes utràque perdiderint. Nam quæcunque apud Ricimerem, si amicus est, salva sunt, cum ipso a vobis Patricio possidentur. Cogitate pariter, quia bene causæ suæ ordinem dirigij, qui pacem primus obtulerit.)

Hactenus admirandus pontifex prosecutus, loquendi finem fecit. Tunc princeps erigens oculos, desertum se omnium vidit aspectibus, atque in eum inuitatos vultus esse cunctorum: quem admirari neq̄ ipse desinebat. Tunc alto trahens verba suspirio, ita orsus est: « Quamvis inexplicabilis mihi, sancte antistes, adversus Ricimerem causa doloris sit, et nihil profuerit maximis cum a nobis donatum fuisse beneficiis, quem etiam (quod non sine pudore et regni et sanguinis nostri dicendum est) in familiæ stemma copulavimus, dum indulimus amori reipublicæ quod videretur ad nostrorum odium pertinere: quis hoc namque veterum retro principum fecit unquam, ut inter munera quæ¹ pellito Getæ dare necesse erat, pro quiete communi filia poneretur? Nescivimus parcere sanguini nostro, dum servamus alienum. Nemo tamen hoc credat propriæ causa factum esse formidinis: nam in tanta circumspectione salutis omnium, solum pro nobis timere non novimus. Bene enim apud nos compertum est, perire imperatori laudem suæ virtutis, qui pro aliorum cautela non meruit. Sed ut tuæ venerationi ad liquidum conatus illius aperiamus; quotiens a nobis majoribus donis cumulatus est Ricimer, totiens gravior inimicus apparuit. Quanta contra rempublicam bella præparavit? quantas externarum gentium per illum vires furor accepit? Postremo etiam, ubi nocere non potuit, nocendi tamen fomenta suggestit. Huic nos pacem dabimus? hunc intestinum sub indumento amicitiarum inimicum sustinebimus, quem ad fœdus concordie nec affinitatis vincula tenuerunt? Grandis cautio est, adversarii animum cognovisse: etenim hostem protinus sensisse, superasse est: perdunt semper deprehensa odia stimulos, quos occultata conceperant. Sed si D in his omnibus reverentia tua, et vadis et mediator accedit, qui potes spiritali indagine consilia nefanda invenire, et inventa corrigere; pacem quam et tu poscis, negare non audeo. Postremo si solitæ calliditatis astutia etiam te fefellerit, certamen jam vulneratus assumat: me tamen, statumque reipublicæ tuis committo et commendo manibus, et gratiam quam supplicanti et profuso per se Ricimeri negare

A disposueram, per te primus exhibeo. Profunda enim deliberatione compendiis nostris in hac parte consulimus, si in incertis procellarum erroribus navem ex veri gubernatoris ordinatione flectamus. Quis enim tibi excusare præsumat beneficium postulanti, cui oportuerat ante preces offerri? Hæc imperator. At venerabilis sacerdos: « Gratias, inquit, omnipotenti Deo, qui pacem suam principis menti inseruit: quem ad instar superni dominatus vicarium suæ potestatis voluit esse mortalibus.»

Quibus breviter narratis, accepto etiam pro concordie firmitate ab Anthemio sacramento, discessit, festinans ad Liguriam reverti, quando resurrectionis dominicæ tempus instabat: per quod maceratis jejuniorum cruce eorporibus, carne frigida spiritus hilaris recalesceret; dum a Redemptore nostro moriendo mors vincitur, et fidelis spei cibus animæ saginatur. Vicesimo a se, cum Romam egressus est, futurum Pascha dies promittebat: tanta tamen iter celeritate confecit, ut quarto decimo die improvisus et famam præveniens, Ticinum ingrederetur, comitibus sane plurimis in via derelictis, quia nec abstinentiam ejus sustinere poterant, nec laborem. Ecce concursus præstolantium tanti antistitis adventum, domi positum videre, quem nondum Romam egressum fuisse cognoverant. Lætæ urbis tripudia attonito Ricimeri indicantur: pacem factam consono omnes ore clamitabant. Exsultatio infinita provinciarum: et sicut hominum mos est, gratius habere quod redditur, quam si omnino non pereat; dulcior erat concordia quæ post litem revocabatur, et pax quæ jam pene desperata contigerat. Et vocabatur reverendus pontifex, ut diu exspectatum Mediolanensibus præsentaret aspectum. At ille, ne velut debitas gratiarum actiones præsens videretur exigere, visitationes eorum sub colorata specie declinabat. Igitur processu temporis et laboris, quotidianis successibus vitæ in eum meritum geminabatur. Erat illi germana natu minor, religione non impar, ² Honorata nomine cujus vitam per singula virtutum genera longum est eloqui. Sufficit tamen ad laudum ejus cumulum, dignam tanti viri sororem dixisse. Hanc in ipso quo de legatione rediit, consecravit annæ: quam tamen imbuendam disciplinis cœlestibus, quasi saucta illi natura non sufficeret, Luminosæ cuidam feninæ stupendæ sanctitatis et singularis exempli commisit: cujus oporteret fortassis natalium culmina relegi, nisi insignior fuisset vita quam sanguine. Hæc enim fuit talis, de qua se crederet habere et ipse quod disceret, qui erudiendam consortem uteri committebat. Nam brevi apud hanc depositum antistitis pignus effloruit, et ad maturitatem bonæ frugis plantaria onusta perduxit. Interea per propositum sibi calleni vitæ cursu præpeti sacerdos venerabilis incedebat,

¹ *Pellito Getæ filia*] Filia Anthemii, quæ Ricimeri nupsit, nomen incertum. Nam quod Ascilam nonnulli dictam putarunt, error est. Scripserat e consularibus antiquis Gregorius Turonensis lib. II Hist. ex Ricimere et Ascila natum Theodemerem regem Francorum. Hi unum eundemque Ricimerem tati sunt, cum

eos et temporum intervalla distinguant, et patriæ. Gregorianus enim Francus fuit: hic noster Suevopitæ, Getica matre natus, teste Sidonio.

² *Honorata*] Hujus Deo devotæ virginis Ticinenses memoriam quotannis agunt III idus Januariæ.

cleemoynis sine retractatione operam dans : quod A
 minus accipientibus vultu et animo blandissimo
 commendabat : ita ut quicumque sermonis solius gra-
 tiam præstitisset, nequaquam se indonatum putaret
 abscedere : erat enim summum præmium, talem
 saltem vidisse pontificem. Crescebat in dies singulos
 fama gloriosis successibus, et totum pene mundum
 illius prædicatione complebat.

¹ Defuncto tunc Ricemere vel Anthemio, successit
 Olybrius : qui in ipsis exordiis diem clausit extre-
 mum. Post hunc Glycerius ad regimen accitus est :
 apud quem quanta pro salute multorum gesserit, stu-
 dio brevitatis incido. Nam sancto viro, inlatam matri
 a ditionis suæ hominibus concessit injuriam : cum
 apud illum reverentia præfati sacerdotis esset etiam
 decessore sublimior. Post quem ad regnum Nepos B
 accessit. Tunc inter eum et ² Tolosæ alumnos Getas
 quos ferrea Euricus rex dominatione gubernabat,
 orta dissensio est : dum illi Italici fines imperii quos
 trans Gallicanas Alpes porrexerat, novitatem sper-
 nentes non desinerent incessere : a diverso Nepos,
 ne in usum præsumptio malesuada duceretur, dis-
 trictius cuperet commissum sibi a Deo regnandi ter-
 minum vindicare. Illic utrinque litium cœperunt
 fomenta consurgere. Et dum neutræ partes concep-
 tum tumorem vincendi studio deponunt, sic exsu-
 perabat causa discordiæ.

Attigerat jam beatissimus vir octavum in sacerdo-
 tio annum, cum repente Nepotis animum summo-
 vendæ dissensionis amor infudit : ut repulso simul-
 tatis veneno servaret inter reges caritas, quod tunc C
 arma vix poterant. Evocantur ad consilium Liguræ
 fœmina, viri maturitatis, quorum possit deliberatione
 tabans reipublicæ status reviviscere, et in antiquum
 columen soliditas desperata restitui : tantique ad
 tractatum coiere ex jussu principis, quanti poterant
 esse rectores. Scribitur de ordinanda legatione sermo :
 in beatissimum virum Epiphanium mentes omnium
 et oculi diriguntur : sunt cunctorum sententiæ, quasi
 unius et ore proferrentur et pectore. Quid plura?
 cum lætitia Christi miles occasionem laboris am-
 plectitur, et spe effectum præcipit ; de negotii æsti-
 matione confidens, agendi speciem melioraturus
 inquiri : actionem pene conclamantem et valde diffi-
 cilem cœlestis potentis præsidio percunctatus est,
 suscepti, implevit. Cujus itineris molestias neces-
 si-

lantesque non valeam per ordinem digerere ; nec si
 mihi centum linguarum fluminibus per meatus irri-
 guos verba fundantur. Nam egressus Ticinensi op-
 pido, donec ad destinata loca pertingeret, tali viæ
 sææ fatigationem arte genuinavit, ut si temperius,
 jumentorum defectum considerantes, in futuræ man-
 sionis diversoria successerunt, præter psalmodum
 continuationem, præter lectionis perseverantiam,
 quorum nihil nisi stando faciebat, eligebat secessum
 nemorosa fronde conclusum, ubi connexis arborum
 brachiis nox domestica texeretur : quod solum re-
 fugus per umbracula opaca sol nesciret, et toram
 viridanti cespite gratia naturalis sterneret. Ibi pro-
 fusus in oratione continuis stibus exsortem pluvia-
 rum terram oculorum imbribus irrigabat. Reddebant
 tur arva illa fecunda orationum copia, quæ frugibus
 esse non poterant.

Tali exercitio se macerans, Tolosanam in qua
 Euricus tunc rex degebat, urbem ingressus est, quem
 jam prævia opinio Gallorum auribus, qualis esset,
 intimaverat : sacerdotibus præcipue ejusdem regio-
 nis, quos attonitos de advenientibus inquisitio pro-
 funda sollicitat. Erat præterea ea tempestate consilio-
 rum principis et moderator et arbiter ³ Leo nomine,
 quem per eloquentiæ meritum non una jam decla-
 mationum palma susceperat : qui cum summo gaudia
 adventum pontificis indicavit notitiæ publicæ. Evo-
 catur ex tempore regi præsentandus antistes, ad quem
 illico ut ingressus vidit, salutavit, aggressus est.
 Quamvis te, stupende terrarum princeps, multorum
 auribus reddat virtutis famæ terribilem, et gladii
 quibus finitimos continua vastitate premis, ægetem
 quendam inimici gemitus metant : nullam tibi tamen
 superni gratiam numinis dira bellandi præstat am-
 bitio : nec ferrum fines tuetur imperii, si cœlestis
 Dominus offendatur. Regem te habere memento, cui
 oportet considerare quid placeat : qui cum susceptum
 hominem portaret ad cælum, pro immense hæredi-
 tatis munere pacem discipulis iterata sæpius admo-
 nitione commendat. Cujus nos præcepti necesse est
 esse custodes : præcipue eum noverimus virum for-
 tem dici non posse quem vicerit indignatio. Deinde
 perpenlere nos convenit, quod nemo diligentius pro-
 pria tuetur, quam qui aliena non appetit. Quæcirca
 Nepos, cui regimen Italiæ ordinatio divina commisit,
 ad hæc nos impetranda destinavit ; ut reductis ad
 armorum jure ve' promovet, nec nobis peccatoribus
 hic accusare, nec vobis sanctis hic discutere permissum
 est. Hæc igitur Nepoti Aug. causa cur Epiphanium
 legatum mitteret ad Euricum, ut antiqui fœderis jura
 renovarent.

² Leo nomine] Ad quem Sidonius idem lib. viii,
 ep. 3, his verbis : *Seponere paucillulum conclamantissi-
 mas declamationes, quas oris regi vice conficis.* Erat
 enim velut quæstor Eurici. Sed aliis etiam locis
 doctrinæ nomine laudatur a Sidonio, ut lib. iv, ep.
 22, et in Narbone.

Sive ad doctiloqui Leonis ædes,
 Quo his sex tabulas docente juris,
 Ultra Claudius Appius lateret,
 Claro obscurior in decemviratu,
 At si dicat epos, metrumque rhythmis
 Flectat commaticis tonante plectro
 Mordacem fœiat silere Flaccum.

¹ Defuncto Ricemere vel Anthemio] Anno 472. Ricemere enim Anthemium, creato jam in ejus locum Olybrius, interemit : ipse 40 post dies, ut Cassiodorus in Fastis notat, defunctus est, xv cal. Septembris. Post hæc Olybrius septimo imperii mense decessit Romæ x cal. Novemb. Sequenti anno 473 vacuum aulam Ravennæ occupavit Glycerius in nonas Martias. Idem proximo dehinc anno imperio dejectus est, levatusque imperator Julius Nepos viii cal. Julias.

² Tolosæ alumnos Getas] Vesogothos, quorum rex hoc tempore fuit Euricus, Alarici pater : qui ex crebris principum Romanorum mutationibus occasionem nactus, ut Jornandes quoque in Rebus Geticis notat, Arvernos oppugnabat, et fœgni sui limitem per Romanam imperii fines promovebat. Sidonius lib. vii, epist. 6 : *Evarix rex Gothorum, quod limitem regni sui, ruoto dissolutoque fœdere antiquo, vel tutatur*

filium mentibus, terræ sibi convenæ dilectionis jure socientur. Qui licet certamina non formidet, concordiam prius exoptat. Nostis in communi, quo sit dominorum antiquitas limitata confinio: qua sustinerint partes istæ illarum rectores famulandi patientia. Sufficiat quod elegit, aut certe ¹ patitur amicus dici, qui meruit dominus appellari. Hæc vir insignissimus Epiphanius.

At Euricus, gentile nescio quod murmur infringens, mollitum se adhortationibus ejus vultus sui serenitate significat. Leo vero nominatus superius tanto allocutionis ipsius tenebatur miraculo, ut crederet verbis hujusemodi expugnari posse mentes, si fas est dici, etiam si contra justitiam postularet. Taliter tamen fertur ad interpretem rex locutus: « Licet pectus meum lorica vix deserat, et ædus manum orbis æratus includat, necnon et latus munit ferri præsidium, invenio tamen hominem, qui me armatum possit expugnare sermonibus. Fallunt qui dicunt Romanos in linguis scutum vel spicula non habere. Norant enim et illa quæ nos miserimus verba repellere; et quæ a se diriguntur, ad ² cædis penetralia destinare. Facio ergo, venerande papa, quæ poscis: quia grandior est apud me legati persona, quam potentia destinantis. Accipe nunc fidem et pro Nepote pollicere, quod servet intemeratam concordiam, quando te promississe, jurasse est. » His dictis, invito etiam pactionis vinculo, verendus pontifex valedicto discessit. Ad quem statim precatorum turba dirigitur, ut secuturo die regis populis interesset; quem ille jam compererat jugiter per sacerdotes suos polluta habere convivia: cui excusavit, dixitque sibi non esse in more positum alienis aliquando prandiis vesci: periade se magis velle proficisci: quod constitutum maturavit implere, et Tersosam tantis comitantibus egressus est, ut pene deserta urbs discedente nostro pontifice cerneretur. Tantos enim in brevi devinxerat sibi caritate sincera, ut captivitatem flectent, quod apud patriam remanere necessitas constringebat. Inde tamen regrediens singula sanctarum habitationum loca visitavit. Medianas ³ insulas, Stæchadas, Lerum, ipsamque nutricem summorum montium planam Lerinum adiit. Unde singulos vitæ flosculos decerpit ex omnibus, quos in se boni germinis fomes insereret, et ad maturitatis tempus prævoluta pomis cœlestibus arbor adduceret. Interea expectatum Itali lumen redditur, et revertente singulari sacerdote per sudum rutilans jubar aperitur. Tunc non diu desideratus ingreditur: Nepoti effectum peractæ legationis insinuat: et crescente laudum

A cumulo, humilitas in eo pariter sentiebat augmentum.

Igitur dum talibus se disciplinis et laboribus Christi et Dei nostri operarius exercet, ecce ille quietis nescius et scelerum patrator inimicus, magna dolorum incrementa conglutinat, et inquit quibus virum integerrimum passionibus lacesseret. Exercitum adversus ⁴ Orestem patricium erigit, et discordiæ crimina clandestinus supplantator interserit. Spem novarum rerum perditorum animos inquietat: Odovacrem ad regnandi ambitum extollit. Et ut hæc perniciēs in Ticinensi civitate contingeret, Orestem ad eam fiducia manitionis invitat. Episcopus cum omnibus ad se pertinentibus præsens invenitur: fit maximus in urbe concursus, prædandi rabies inardescit: ubique luctus, pavor ubique, et mortis imago plurima discurrebat. Ille sollicitus poscebatur ad poenam, cujus substantiam notioem fecerat amicitiarum fides antiquior. Alii flammam ruituris ædibus supponebant: alii ad exitium poscebant dominum, pro cujus convenerat salute pugnari. Currunt ad ecclesiæ domum, totis direptionis incendiis actuant, dum quem videbant erigere plurima, perimensa suspicabatur abscondere. Proh nefas! thesauros cruda barbaries quærebat in terra, quos ille ad cœlestia secreta transiserat. Diripiunt etiam sancta ejus germana, et seorsum ab eo captivitatis sorte deducitur: omnes nobilium a suis familiæ sequestrantur: Luminosa, gloriosissima femina parvi necessitatis conditione constringitur. Odolorum ræque ecclesiæ flammis hostilibus concremantur: tota civitas, quasi unus rogas, effulgorat. Convectorum voces sacerdotem requirentium audiuntur: nemo periculi qui meminerat dum major ab illis salutis portio divideretur. Cui quamvis confusa in singulorum exitium turba fremeret, honor tamen et inter gladios impendebatur. Nam illico non fuerunt, quos potuit videre captivos: venerabilem germanam suam, priusquam in vespere diei illius lux funesta laberetur, eripuit. Plurimos etiam civium absolvit precatu suo, antequam durissimæ conditionis vincula sentirent: matres familias præcipue, quas inhumanior in hac necessitate poterat manere commoratio. Postremo status civitatis quem multitudo barbarica succidebat, unius fortissimæ columnæ sustentatus resurgebat auxilio: nec tantum ad delendum sufficiebat exercitus, quantum ad reparandum unius persona pontificis. Sublato tamen Oreste et propter Placentiam urbem extincto, deprædationis impetus conquievit.

¹ Schot., *patitur*.

² Schot. et Bolland., *cordis*.

³ *Insulas Stæchadas*] Sic legendum censui, non *Cycladas*; quod habent manuscripti. Stæchada Plinius lib. iii, cap. 4, et geographi in ora Massiliensi locant, docentque propter ordinem quo sitæ sunt id nomen esse sortitas. *Στοιχάδες* Ptolemaeo. Qui Stæchadas insulas ignorabat antiquarius, Cycladas scripsit, quia notiores erant: quemadmodum in panegyrico Cyrillum item scripserunt pro Coehirilo, et Cylindros pro Chelydris. Sunt autem, ut dixi, Stæchades in ora Massiliensi: at Lerus et Lerinus e regione Anti-

polis. Omnes olim referat cœnobii ac cellulis monachorum, quod Cassiani collationes testantur: ex quibus septem postremæ ad sanctos qui in Stæchadibus erant insulis, emissæ sunt, totidem ad Honoratum et Eucherium, quorum alter auctor, alter alumnus monasterii Lerinensis.

⁴ *Orestem patricium*] Anno 476. Ille superiore anno Augustulo filio imperium, fugato Nepote, dederat. Hoc anno arma in illos movit Odovacer et Orestem, quod Ennodius docet, Ticini obsedit, captumque cum oppido Placentiæ tandem occidit.

Post quem ¹ adscitus in regnum Odovacris tanto A nultu insignem virum cœpit honorare, ut omnium decessorum suorum circa eum officia præcederet. Interea ne diu favillis dœmicilia divina premerentur, ante gloriosus antistes reædificandi sumpsit animum, quam expensas aut substantiam præparandi. Ingentis pretii fabricas sine nummorum attollere condito non expavit, apostolicæ admonitionis haud inscius, quod cœlestia regna quærentibus indeficiens jugiter census exuberet, et de pleno semper impertiat quem non opprimit in largiendi voluntate paupertas. Dicebat enim: Vix est ut animum divitem possibilitas deserat, et difficillimum ut sequatur abundantia hominem mente mendicum. Jam jamque tamen fastigia perfectionis majoris ecclesiæ opus attigerat, ædificio et dedicationis insignibus adornato. Ex templo alterius B ecclésiæ tum columnatus repente paries impulsu calidi serpentis ejectus est. Voluit experiri si multiplici ejus possit vexatione subverti. At ille violentior, ne malis ejus cederet, assurgebat, et continuo, sine alicujus passionis indicio, ad reparationem ipsius plena se aviditate succinxit. Nimio tamen universitas tenebatur miraculo; quod ab ipso templi tholo artifices cum ingenti machina corruerunt: nullus tamen eorum aut crure debilis factus est, aut aliqua membrorum parte truncatus. Quod orationibus episcopi contigisse cunctorum sensibus patuit; ut molem propriam ruina sustineret, et a casu suo lapides suspenderentur. Stupendo tamen ordinationis ejus cursu, supra dicti operis perfectionem labor accepit. ²am consummato majoris ecclesiæ ³ præparationem C arditus, raptim ad fastigia priscae incohmitatis surrexisse conspexit domum Dei, qui necdum compererat inchoatam. Quibus tamen ab eo celeriter exactis, mox se in illum divinus favor ostendit. Nam in ejusdem anni curriculo summa dæmonum turba de obsessis cœperunt clamare corporibus, flagris se et cruciatibus nimis, ut fugerent, sacerdote Epiphanio imperante compelli. Quos ille modica cum fletu oratione profusa, ad extrema terrarum confinia trans mittebat, ac diversis vocibus ejulantes meritum suorum urgebat imperio. Sed cum talia per Christi gratiam jugiter faceret, nihil sibi de præsumptionum flatibus assumebat. Tollit enim illis boni meriti potentiam, quibus supercilium fiducia benignitatis attulerit.

¹ Adscitus in regnum Odovacer] Regnum ait, non imperium: quia Odoacer ejecto in exilium Augustulo, deletoque Romanorum imperio, regis tantum sine purpura et insignibus, non Augusti nomen assumpsit, eoque contentus Italiæ præfuit annos ferme 14. Vetus Chronicum consulare levatum regem prodit x cal. Septembris, et quinto post die Orestem in effectum.

² Schott. et Boll., reparationem.

³ Quinquennii vacationem] Bonorum principum mos est, attritis bello vel alia calamitate civitatibus ac provinciis, onerum fiscalium vacatione aut indulgentia subvenire. Sic olim Constantinus Æduæ civitati graviter afflictæ quinquennii reliqua remisit. Eumenius rhetor: *Quinque annorum nobis reliqua remisisti. O lustrum omnibus lustris felicius!* Et Theodericus

Interea ne solis civitatem templorum ædibus videretur ornasse, fessis ejusdem urbis habitatoribus remediorum utilitate prospexit. Nam directa legatione ad Odovacrem, ⁴ quinquennii vacationem fiscalium tributorum impetravit: ad quæ beneficia per singulos dispertienda, tanta se castitate continuit, ut nemo ex his minus acciperet, quam is quo fuerant impetrante concessa. Dum hæc tamen gererentur, in perniciem Liguriæ possessorum ⁵ Pelagii qui ea tempestate prætorio præfectus erat, repositus malitiæ ardor efferebuit. Nam coemptionum enormitate gravissima tributa duplicabat, reddebatque omnis geminum, quod simplex sustinere non poterat. Unde mox ad sanctum virum oppressorum turba confluit; qui lætus succurrendi occasiones amplectitur, et pro cunctorum necessitate alacer ambulavit, poposcit, obtinuit. Sed quid frustra gestio singulorum species laborum ejus vel formas eloqui, dum quod non explicat possibilitas, præsumit affectus, datque terminum latiora opinantibus sermonis angustia? Fuerunt tamen ista sacratissimi vatis desideria, ut cum innumerabilia faceret, optaret de laudibus suis aut nulla aut pauca perstringi. Unde si quid minus lingua pauper aperui, audientium et legentium sensibus derelinquo.

Post multas tamen quas apud Odovacrem regem legationes violentia supplicationis exegit, dispositione cœlestis imperii ad Italiam ⁶ Theodericus rex cum immensa roboris sui multitudinæ commeavit, ad quem vir integerrimus, dum Mediolani jam positus esset, excurrit. Quem cum ille regum præstantissimus cordis oculis inspexisset, et solita prædicii sui sacerdotem nostrum libra pensaret, invenit in eo pondus omnium constare virtutum, cujus integritatem velut fabrilibus lineis ad perpendicularum mentis emensus est: qui tali apud suos de illo sermone usus est: « Ecce hominem, cui totus Oriens similem non habet: quem vidisse, præmium est; cum quo habitare, securitas. Fortissimo muro Ticinensis civitas incolumi isto vallatur, quos impugnantum nulla vis possit obruere, quos nequaquam Balearis fundæ transcendant excursus. Si qua necessitas in er undas certaminum accesserit, tutum est apud istum matrem familias deponere, et expeditum excursibus militare bellorum. »

D Interea verduelles animos dedititii exercitus mu-

provinciae Alpium Cottiarum, quia exercitus per illam transierat, tertiæ indictionis tributa relaxavit. Cassiod. lib. iv, epist. 36.

⁴ Pelagii qui prætorio præfectus] Præfectorum enim prætorii erat tributa exigere, τοὺς ἀπαρταχοῦ φόρους διὰ τῶν ὑψηροτέρων αὐτοῖς διαπραττειν, ut loquitur Zosimus lib. iv. Cæterum Pelagio huic ætate suppar Pelagius alter patricius, vir eximius, et poetica laude clarus, quem Zeno Augustus anno 490 necavit. Marcellinus comes, Longino ii et Fausto cons., Zeno imp. Pelagii gulam in insula quæ Panormum dicitur, frangi præcipit.

⁵ Theodericus rex] Anno 489 Cassiodorus, Probino et Eusebio cons. felicissimus atque fortissimus D. N. rex Theodericus intravit Italiam.

tationum incendit ambitio : quorum caput ¹ Tufa fuit, homo in perfugarum infamio notitia veteri pollutus : qui concepit mente, ut se desperatis partibus cum ingenti multitudine redderet : quod dum Theodericus rex principali sollicitudine cognovisset, continuo omnem illam quam totus Oriens vix sustinuit, contraxit manum, atque ad Ticinensis civitatis angustiam contulit. Videres urbem familiarum cœtibus scatentem : domorum immanium culmina in angustissimis resecata tuguriis : cerneres a fundamentis ædificia immensa migrare; nec ad recipiendam habitantium densitatem solum ipsum posse sufficere.

Inter hæc ille in bonis vir exercitissimus, in quo animorum amplitudo cunctis pandebat accessum, opportunitum sibi conciens tempus offerri, quo benignitatis suæ pleno austro vela laxaret, et portum gloriæ per variarum notitiam gentium et actuum celebritatem secunda navigatione pertingeret : primore in loco, quod nullæ chartæ veterum, nulli librorum de quocunque loquuntur annales, quod cum stupore relator affirmet, vel cum admiratione lector admittat, ut cum sagacissima gente-habitans, et quam nulla suspicionum aura prætervolat, in rebus dubiis, quando metus periculi etiam mitia contra quoslibet corda sollicitat, sic illi fidelissimus exstitit, ut inimicos eorum toto devinctos teneret affectu, et ² inter dissidentes principes solus esset qui pace frueretur amborum. Applicabat enim ad compendium unius, quidquid præstabatur ab altero : et reverentia personæ suæ atque dulcedine sic largientis temperabat ^C animum, ut nullatenus accenderetur, si aliquid a se beneficii per episcopum et inimicus acciperet. Ille fuit, circa quem concidiam et pugnantes servarent, et cujus quietem bella non læderent. Jam si ad illud veniamus, quod quotidiana et ipsos pascebat humanitate raptores, et illis intra civitatem sumptuum necessaria ministrabat, qui foris prædia illius continua vastitate deleverant. Nam tot millia hominum uno eodemque tempore, cum diversa poscerent, respiciebat blanditiis, humiliabat alloquio, pascebat muneribus. Si cujus liberi uxorque, inimicis a qualibet parte fuissent intercipientibus occupati, illico supplicationis illius prætio reddebantur suis, quos auri redimere non potuisset effusio. Regi aptissimus, et præ sanctis omnibus venerabilis existebat, ut ^D quo cunque Romanorum bellandi licentia hominum ejus secisset esse captivos, mox illi restitueret, quem sola intelligebat aliorum libertate ditari. Deinde enumerare nequeam quanta ille subjugatorum agmina solo proprio reddidit; quanta, ne vexarentur, imposuit. Jam si illa retexam, quas inimi orum sustinuit insolentias, quibus laboravit inmissionibus, quali procellas pessimorum virtute contempsit, ad hæc

¹ Tufa] Liguria: atque Æmilia: consularis, ut nonnulli tradunt. Incidit ejus defectio in annum 490.

² Inter dissidentes principes] Odoacrem et Theodericum.

³ Civitas Ticinensis Rugis est tradita] Anno 493.

⁴ Schott. et Bolland., diligens.

A enarranda lingua non sufficere. Juvat enim certa quæque decerpere, ubi sunt omnia admiranda quæ referas. Sub tali cruce triennium duxit, soli Deo dolorum suorum secreta manifestans, a quo ministrari sibi clandestinum posebat auxilium.

Post hinc digressis Gothis, ³ civitas Ticinensis Rugis est tradita, hominibus omni feritate immanibus, quos atrox et acerba vis animorum ad quotidiana scelera sollicitabat : diem putabant perisse, qui illos sine facinore casu aliquo interveniente fugisset. Quos tamen beatissimus antistes sermonum suorum melle definibat, ut effera corda auctoritati submitterent sacerdotis, et amare discerent quorum pectora odiis semper fuisse dedicata cognovimus. Mutata est per meritum illius perversitas naturalis, dum in ^B noris mentibus radix peregrinæ apud illos affectionis inseritur. Quis sine grandi stupore credat dilexisse et timuisse Rugos episcopum, et catholicum et Romanum, qui parcere regibus vix dignantur? Cum quibus tamen integrum pene biennium exegit taliter, ut ab eo flentes discederent, etiam ad parentes et familias regressuri.

Postquam vero perfuncta res est misero exitiæque bello, et vicit is cujus post triumphum spoliatum vagina gladium nullus aspexit; qui præsumptionem exercitus sui cum prælio terminavit : illico aggressus est venerandus pontifex de urbis suæ reparatione tractare : quam ut primum dignis completeret habitatoribus, spiritalis prospexit deliberatione consilii. Et licet eam, precatu illius faciente, nullus in ^C vastitatem temporalis procellæ turbo dispulerat; parum tamen credebatur posse sufficere, si post ruinam omnium Liguria: civitatum Ticinus suis tantum contenta indigenis exsultaret. Cœpit vicinarum urbium finitimos quosque de civibus flosculos legere, atque ad suos hortos cultor ⁴ diligent r plantaria jam probata portare, de quibus frugi et idoneis aptissima caperet poma possessor.

Interea subita animum præstantissimi regis Theoderici deliberatio occupavit, ut illis tantum Romana: libertatis jus tribueret, quos partibus ipsius fides examinata junxisset : illos vero quos aliqua necessitas diviserat, ab omni jus-ite et testandi et ordinationum suorum ac voluntatum licentia submoventi. Quæ sententia promulgata, et legibus circa plurimos tali lege calcatis, universa Italia lamentabili justitia subfacebat. ⁵ Itur rursus ad illum qui manu medica publicis consueverat subvenire vulneribus : cujus fonte ærumnarum sæpe fuerat ardor extinctus. Qui dum se diceret solum ad tantam sarcinam sustinendam non posse sufficere, rogatur pariter venerabilis Laurentius Mediolanensis episcopus : qui profecti una Ravennam etiam pariter pervenerunt, suscepti reverenter. Postquam illis agendi aditus reclusus est,

⁵ Itur rursus ad illum] Tertia hæc Epiphania: legatio; in qua collegam habuit Laurentium episcopum Mediolanensem, ad Theodericum, de abroganda lege quam adversus eos tulerat qui steterant a partibus Odoacris.

beatus Laurentius necessarium duxit illi potissimum A
 perorandi copiam dari, cujus vestigia frequentium
 legationum laboriosus callis attriverat, et per tra-
 mitem hujuscemodi itineris cursitantem non semel
 hispidum castrensis pulvis effecerat : qui tali publicas
 petitiones est orditus eloquio. « Quantus, invictis-
 sime princeps, per innumerabiles successus felicitatem
 tuam favor divinus evexerit, si per ordinem re-
 legam, ¹ agnoscis te votorum parcum, majora
 semper a Deo nostro beneficia accepisse quam optasse
 memineras. Sufficit tamen hoc unum narrare, sed
 maximum, quod apud te principem ibi servorum
 tuorum causas agimus, ubi solebat inimicus tuus
 hujus solii possessione gaudere. Habes plurimum
 Christo Redemptori nostro quod debeas : pro quibus
 rogamus, ipse largitus est. Cavendum nobis est, ne
 offendatur auctor muneris, si quod præstitit non
 amemus. Diu suspendo fiduciam meam : placet ire
 per singula, quæ fando comperi, quæque perspexi
 accessisse tibi Divinitatis ² auxilia. Scis quæ te pol-
 licebaris acturum, quando confertissimis inimicorum
 cuneis urgebaris, et circa muros Ticinensis civita-
 tæ. ³ hostis tuis clangor streperet, quando armis
 numero adversarii præstantiores subsistere, sola
 tecum dimicante cœlitus invisibili virtute, non pote-
 rant. Audebat te aggredi, qui exercitus tuos nuda
 æstimatione pensabat : solatiorum tuorum pondus
 omnis bellandi apparatus sustinere non valuit. Quo-
 ties utilitatibus tuis aer ipse servierit, si recenses,
 tibi cœli serena militaverunt, tibi convexa pluvias
 pro voto fuderunt. Quis resistere dextræ tuæ ausus
 fuit, et cum gratia superna pugnavit? quoties inimici
 tui ceciderunt mucronibus sodalium suorum? quoties
 tibi vicit, qui pro hostium tuorum utilitate certabat?
 His ergo donis cœlestibus vicissitudinem impe-
 sa circa homines pietate restitue. Mysticæ oblationis
 hœrocausta sunt supplicantium lacrymas non sperni.
 Illud certe perpende, quod illis in regno successeris :
 quos si, ut liquet, malitia expulit, casus illorum ne-
 cesse est, ut sequentes informet. Ruina præceden-
 tum posteris docet : cauto est semper in reliquum
 lapsus anterior. Non sine exemplo militat, qui respicit
 qua causa decessor ejectus est. His freta Li-
 guria vestra nobiscum profusa supplicat, ut legum
 vestrarum beneficia sic tribuatis innocentibus, ut
 noxios absolvatis. Exigua est apud Deum nostrum
 misericordia, si illos tantum læsio non sequatur, qui
 reatu carent : culpas dimittere cœleste est; vindicare
 terrenum. » Post hæc siluit.

At eminentissimus rex inlit : quo loquente, a tonita
 de voluntate ejus corda pavor arcebat. « Quamvis te,
 venerabilis episcopo, pro merito um tuorum luce su-
 s, iciam, et multa quibus ne confusionis tempore repo-
 suisses beneficia, quibus frui te convenit tranquillitate
 revocata : regnandi tamen necessitas qua concludimur,
 misericordiæ quam suades, non ubique pandit

accessum : et inter res ⁴ duas nascentis imperii, pie-
 tatis dulcedinem censuræ pellit utilitas. Exemplorum
 cœlestium testimonio ⁵ affectio mea nititur. Offendi-
 disse legimus principem, qui cœlitus destinatum nec
 inimicum subduxit exitio : pœnam meruit lenitas,
 quam potuit intulisse districtio : ultionem suscepit,
 qui detrectat inferre. Vim divini judicii aut attenuat
 aut contemnit, qui hosti suo, eum potitur, indulget.
 Justitia coercendi sunt, quos constat gratiam non se-
 cutos. Vitia transmittit ad posteros, qui præsentibus
 culpis ignoscit. Nam quod de Redemptoris nostri pa-
 tientia loqueris, illos vere amplectitur lac gratiæ,
 quos austeritas legis informat. Nunquam a medico
 ad plenissimam curationem æger adductus est, nisi
 ab illo qui primum putria ferro membra desecuit, et
 latentem penitus e sinu viscerum produxit illuviem.
 Qui criminosos patitur impuente transire, a crimina
 hortatur insontes. Tamen quia precibus vestris qui-
 bus superna assentiunt, obsistere terrena non pos-
 sunt, omnibus generaliter errorem dimittenus. Nul-
 lius caput noxa prosterneat, quoniam potestis et apud
 Deum nostrum agere, ut sceleratæ mentes a propo-
 siti sui perversitate discedant. Paucos tamen quos
 malorum incentores fuisse cognovi, locorum suorum
 tantum habitatione privabo ; ne forte exurgens ne-
 cessitas vicinos inveniat nutritore, et malorum ad-
 juta successibus bella consurgant. » His præcellentis-
 simus rex dictis, ⁶ virum illustrissimum Urbicum
 acciri jubet, qui universa palatii ejus onera susten-
 tans, Ciceronem eloquentia, Catonem æquitate præ-
 cesserat : cui precepit ut generaliter indulgentiæ
 pragmaticum promulgaret : quod ille ad omnem be-
 nignitatem paratissimus illico tanta brevitate et luce
 contextuit, ut et illa culparum genera cognoscerentur
 abolita, quæ putabantur fuisse reservata.

In ærea secretius rex præstantissimus sacerdotem
 venerandum Epiphanium imperat evocari : quem tali
 compellat affatu : « Judicii nostri ex ipsa sententia,
 gloriose antistes, pondus intèllige, ut cum tot in regni
 circulo pontifices esse videantur, tu potissimum in
 tanta re quasi unicus eligaris : nec enervata per me-
 ritum tunc hujusmodi æstimatores illi dedit opinio.
 Solus esse juste crederis, cujus splendore, tanquam
 globis lunaribus minorum siderum lumen obtunditur,
 et medicæ lucis radii præfulgida conscientiæ tuæ
 luce fuscantur. Quis quærat noctis lampadæ, ubi
 solis jubar effulgorat? quis candelæ præsidium, ubi
 caminis indesinentibus fidei pyra succenditur? Po-
 stremo talem a me oportet dirigi, qualem suscipiens
 libenter auscultet. Vides universa Italiæ loca origina-
 riis viduata cultoribus. In tristitiam meam segetum
 ferax spinis atque injussa plantaria campus appor-
 rat : et illa mater humanæ messis Liguria, cui nume-
 ro-a agriculturalum solebat constare progenies, orbata
 atque sterilis jejunum e spitem nostris monstrat ob-
 tutibus. Interpellat me terra quocumque respicio ube-

¹ Bolland., *agnosces*.

² Schot. et Bolland., *auxilio*.

³ *idem*, *hostilis litui*.

⁴ Schot. et Boll., *durus*.

⁵ *Idem*, *assertio*.

⁶ *V. I. Urbicum*] Quæstorem sacri palatii aut in-
 star quæstor s. Quod Enrico et rat Leo : quod Gundo-
 bado Laconius, hoc Urbicus Theoderico.

tem vinetis faciem, cum aratris impexa contristat. O dolor! nullus humor illorum labris infunditur, quos a vini copia Œnotrios vocavit antiquitas. Hæc quamvis Burgundio inimicus exercuit, nos tamen, si non emendamus, admisimus. Populatae patriæ cessamus succurrere, et aurum apud nos habetur in conditis? Quid interest, pecuniis an ferro adversariorum animos inclinemus? obtulisse quod mentes capiat hosti, vi esse est: oculuisse, superari. Suscipe ergo, Christo adjuvante, hujus laboris sarcinam, ex qua communem habeamus in cœlesti reppromissione mercedem: quia novus iste propriis insignibus tulus audis accrescit, per manus tuas de oppugnationibus nostris sine sanguine triumphare. Princeps eorum Gundobadus est, cui reverentiam tui vetustas inseruit, quem videndi te nimia cupido stimulat. Mihi crede, pretium captivitatis Italicæ erit vester aspectus: redemptos esse putabo quos cupio, si ad terras illas talis redemptor accesserit. Quam magno suffragio vincuntur oculi quibus te offerimus! Sed quid demor manus arva poscentia? polliceor tibi redivivum statim Liguria: polliceor soli keritiam, et post Transalpinam peregrinationem reducem fecunditatem: ex accidenti aurum tibi commodatur, pro qua talis legatus acturus est.

Ad hæc episcopi: lux Epiphanius: «Quanto, venerabilis princeps, pretus in eum tripudio repleveris, si sermone posset ambiri pro divitiis meritorum tuorum immeditata et continua verba profunderem. Sed quam sermoni meo interceptus denegetur successus, monstrant lacrymæ gaudiorum, quas dolorum alumnas nunc parturit exsultatio. Proinde intellige, ad referendas regi tam pro nobis, quam pro se ipso gratias, plus me sentire posse quam eloqui. Justitia prius an belorum exercitatione, an quod his præstantius est, omnes retro imperatores te pietate superasse commemorem? Habes unde gentis nostræ rectoribus accuses: tu redimis, quos illi persæpe aut permisissent fieri, aut fecerunt ipsi captivos. David legimus, pro singulari laudationis exemplo, idcirco maxime cœlorum proximitates indeptum, quod oblatio manibus suis Sauli peperit inimico, et in testem concessæ potestatis exuviarum ejus particulam rapuit: per quam et licentiam probaret et votum. Deus bone! in quanta remuneratione hujus factum suscipis, pro tot millibus oppressorum libertate tractantis, qui illum pro viuis servati hominis sanguine sublinasti. Perage ergo cœpta festinus, et felicitatis tuæ oblationem lætus apporta, meque, quamvis sim paratus, stimula, ne in offerendo tam odorato sacrificio tarditatis obice refreris. Christi Redemptoris nostri erit concedere, sicut ex operibus futurum conjicimus, ut vere holocausta tua per manus meas possis offerre.

¹ Burgundio inimicus] Gundobadus Burgundionum rex Liguriam hostiliter populatus, multa captivorum millia Lugdunum abduxerat, agrosque colonis peno vœnum reliquerat. Ad hos redimendos quarta legatio imponitur Epiphanio, adjecto ipsius rogatu collega Victore episcopo Taurinate anno 494.

² Schot. et Boll. oppugnationibus.

A Precor tamen, ut indultu clementiæ tuæ Victor, Taurinatis urbis episcopus, comes mihi et particeps hujus itineris adjungatur, in quo clarum est epitoma omnium virtutum: quo socio adhibito, de Deo nostro securus respondeo, nullum effectum propriis petitionibus abnegandum. Quibus auditis, rex eminentissimus annuit. At tremendus pontifex, dicto vale, discessit.

Ex tempore portandæ pro redemptione pecuniæ destinantur, suscipiuntur: egreditur, Ticinum impiger venit. Et quamvis adhuc hiemali tempore Martius mensis glaciales fluminibus frebos imponeret, et canivibus juga Alpium transitoris minarentur exitium: sed mortiferum frigus et concretas algore glebas fidei ardor exsuperat: nunquam in gelu labitur, cujus fundamentum petra solidavit. Ordinato ergo itinere sui viatico, profectus est: diceres quod universa impelleret, quæ poterat retinere necessitas: nec cibi ipsius capiendi mora sustinebatur: et cum singulos cum ipso positos ille plenus discriminibus callis turbaret, solus in er pericula timere non noverat, quem spes vitæ certa combatatur. Interea illa quæ itineris ejus fuit semper prævia, et in apparatu diligens, præcessit fama; et tanta Gallos insignium ejus relatione complevit, ut quasi superni numinis adventu præsentia turbarentur. Concurrebat omnis ætas et sexus; et quos a vicinitate viæ ipsius longa intervalla sejunxerant, ardor animi proximabat. Quidquid habuit quisque pretiosum obtulit; et si non habuit, aliunde mercatus est: patria ubique opulenta diffusio.

C Inemptis dapibus mensæ cumulabantur peregrinorum: et illis quæ nisi comparatas incolæ habere non poterant, escis sine pretio utebantur externi. Tunc quoscunque indigentium reperit, illis quæ erant donata disperdit. Domi, forisque pascebat miseros: neque fieri potuit, ut quod ad ipsum delatum est pauperum usus subtraheretur.

Hoc ordine mira celeritate Lugdunum ingressus est, ubi Rusticus tunc episcopalem cathedram possidebat, homo qui et in sæculari tituli præfiguratione sacerdotem semper exhibuit, et sub prætexta fori gubernatorem gessit Ecclesiæ: qui trans Rhodanum fluvium adventui ipsius spiritualis lætitiæ copia repletus occurrit, causam conventionis inquiri, quæ essent astutiæ regis, edocuit. Quem ne inopinantem objectionem aut responsionis calliditas inveniret, intra penetrabile pectoris certaminum se prolusione formabat. Quem postquam Gundobadus terræ illius dominus venisse cognovit, «He, inquit ad suos, et videte hominem quem et meritis et vultu semper ego Laurentii martyris personæ conjunxi: qui quando nos volit videre inquirite, et cum jusserit invitare.» Mox ad eum omnis Christianorum principis assisten-

³ Bol'and., *mercatus est patri.*

⁴ Schot., *patria ubique, ubique,* etc.

⁵ Rusticus tunc episcopalem] Successor Patientis ad quem exstat epistola Sidonii, decessor Stephani cui scripsit Ennodius lib. III, epist. 17.

⁶ Vide Sirmondi annotationem primam in Aviti epist. 24.

nium turba confluit : qui affatim admiratione capiabantur, quod illa tot linguarum fama tam minorem se in isto, quamvis esset ampla, monstraret : cui nunquam sufficeret paupertate sermonum, quamvis ditior justo esset in reliquis. Constitutus ergo videndi regem dies : ad quem cum ingressus est, salutavit, et sua uterque visione lætati sunt. Dedit summo viro Victori licentiam, si juberet ipse, principium legationis ordiri : qui ad illum omne pondus retulit, ut fuit ad cunctam humilitatem paratissimus.

E vestigio decus Italiæ antistes noster talibus verbis regem cœpit affari : « Inexplicabilis mihi jam dudum, probatissime princeps, vestri amor imposuit, per iter istud contra naturam et tempus bella suscipere, et crustati inontis pericula non timere : quibus dum in metallum aquas arctaverit, coagulatum ex liquore minatur exitium. Transcendi alienis mensibus ninguos saltus : posui gressus quos in suis locis vis frigoris obligabat. Postremo mortem non timui, ut tibi celer præmium æternæ lucis afferrem. Inter duos optimos reges testimonium in cœlestibus dicturus adhibeor, si quod ille misericorditer postulat, tu clementer commodes. Munus repromissionis dominicæ æqua lance dividite : et cum ambo amplius habueritis, damna nemo lugebit. Certate, duces invictissimi, et alterutrum vos exsequendo præcepta mystica superate. In qua conflictatione sic bravium victor accipiet, ut victus præmium non amittat. Sequimini consilium meum, et ambo superiores, ambo pares exstabit. Redimere cupit ille captivos : tu sine pretio redde genitalibus glebis. Mihi credite, nemo uberius in hac causa, nemo majus accipiet, quam qui nihil acceperit : defraudabitur præmium partis illius, atque ad tua compendia lucrum transit alterius, si quos et vendere gloriosum est, donare disponas. Pro quantum dispendii de pollicitatione divina offerenti aurum in hoc negotio, si remittatur, infliget; vel quantam pauperiem, si suscipiatur, apportat! Divites exercitus tuos faciet contempta pecunia, acquisita mendicos. Audi Itolorum supplicum voces, et de te præsumendum preces serenus admittite. Audi Italiam nunquam a te divisam, et multum de animi tui clementia confidentem : quæ si una voce uteretur, hæc diceret. Quoties pro me, si reminisceris, ferratum pectus hostibus obtulistis? quoties pugnasti consilio, ne bella ¹ subriperent? ne aliquis duceretur in quacunque orbis parte captivus? Quos nunc detines, tu nutristi : dolose mihi virtus tua beneficium præstitit, si quos ab extraneis tutatus est custos, invasit. Quis catenarum nexibus impeditus duræ sorti non uberiores lacrymas exhiberet, cum se ad conditionem liberator impelleret? quis se subduceret, cum armorum tuorum crepitus audiretur, in quo in necessitatibus tutissimum habuere præsidium? Elisis collo madibus matrona sublimis, cum traheretur ad vincula, promisit sibi vindicem te futurum. Virgo ab stupratoris insidiis pudorem suum tibi cre-

debat displicere posse, si perderet. In summam capti sunt, quos nemo fugientes invenit. Agricolæ laboriosæ stirpes, et duris exercitatæ ligonibus soboles, quos per terram suam pascit infabricata simplicitas, cum loris colla necterentur, et palmas vinceret arcta connexio, nihil pro defensione sua aliud clamitabant : Scimus, et evidenter agnoscimus : nonne vos estis Burgundiones nostri? Videte, ne ante pium regem quæ facitis, excusetis; et illa urbanorum consuetudine crimina suppressimatis. Quoties quos ligare præsumitis, manus domino communi tributa solverunt? Novimus quia ille fieri ista non jussit. Hac auctoritate miseri pro solatiis utebantur. Multos tamen integritatis tuæ fiducia fecit interim, dum capti superbius responderunt. Redde ergo res duos patriæ; redde origini, redde gloriæ tuæ. Antiquus dominus provinciam diligit, quam et modernus amplectitur. Remitte quamvis ad alienam ditionem, qui se et ibi positi tuos esse cognoscant. Parum enim gratiæ impendimus illius imperio, cujus misericordiam nihil debemus. Vacua sentibus illam quam bene nosti Liguriam, et reple culturis. Quantum obnoxia sit muneribus tuis intelligit, si faciem suam aliquando cognoverit. Domesticum tibi semper est indulgere supplicibus, sicut superbos opprimere. Sic in utroque fortissimos, ibi per gladium, hic per temperantiam triumphos acquires. Nostris nostrorum commovere stibus. Sic in successione regni istius legitimus tibi hæres accrescat, et per spem adultæ progenies ad Burgundionum gubernacula reviviscas : et licet hoc Deo tribuas, adice et illud; quod nec hominibus externis istud impendis. Jam tibi Italiæ dominus et necessitudinis affinitate jungitur : sit filii tui sponsa Latia largitas, absolutio captivorum : offerat pactæ suæ munus, quod et Christus accipiat. » Hæc cum dixisset, commonito sancto collega Victore surrexit, et usque ad pectus regium lacrymantes, et cum omnibus propter astantibus capita submiserunt.

Tunc rex probatissimus, ut erat fando locuples, et ex eloquentiæ dives opibus, et facundus assertor, verbis taliter verba reposuit : « Belli jura pacis tuas ignoras, et conditiones gladio decimas concordæ auctor evisceras : lex est certantium quem putas errorem : frenum nesciunt inimicitia, quem tu, Christianæ lucis jubar, ostendis. Præliis temperantiam nullus annectit, quæ oris tui nitore, egregie moderator, attollitur. Statuta sunt dimicantium, quidquid non licet, tunc licere. Ista forte quies vindicet, quæ narrasti : hostem suum qui non læsit, adjuvat. Paulatim adversarius a regni sui mole succiditur, cujus imperii radices viribus amputantur. Reprovi regi partium illarum contumeliam, quam putas illatam. Ludificatus specie fœderis nihil egi studiosius, nisi ut quod est cantilæ, apertos inimicos agnoscerem. Concedat tamen divinitatis assensus, ut solidatum inter nos fœdus longa ætate servetur : invenient partes illæ constantem in amicitia, quem seuserunt sibi

¹ Bolland., *surreperent.*

² Schot. et Boll., *nostrorumque movere.*
Iidem, *progenies.*

³ Ibidem, *etiam.*

⁴ Bolland., *vicibus.*

perniciosum fuisse dum litigatur. Vos tamen, sancti A viri, ad domos in quibus manetis sine tribulatione discedite: dum ego animæ meæ et regni utilitate discussa, quæ me conveniat præstare pronuntiem. » His auditis pontifices abscesserunt.

At ille vocato ¹ Laconio, cui et rerum et verborum ² fides ab illo semper tute mandata est, quem et prærogativa natalium, et avorum curules per magistræ probitatis insignia sublimavere, cum quo confert quoties et pia et religiosa meditatur; et sicut non est cum vitii sociata nobilitas, nec astringitur ad illecebras lux naturæ; si quid ille benigne facere voluerit, duplicari iste hortatur adhibitus. « Cui princeps, Vade, inquit, Laconi, et tota votorum tuorum vela suspende. Et sacerdos a nobis et beatus Epiphanius libenter auditus est: cujus te precibus fuisse permotum, cum apud nos verba faceret, animorum indices lacrymæ testabantur. Vade, pleno pectore dicta sententias, per quas pactionis illius durissime nexus irrumpas. Liceat Italis omnibus, quoscunque Burgundionum nostrorum metus captivitatis fecit esse captivos, quos famis necessitas, quos periculorum timor advexit, postremo quoscunque concessit aut addixit consensus principis sui, noster absolvat: at paucos, quos quasi ardore præliandi tunc ab adversariorum suorum dominatione rapuerunt, pro illis pretii quantumluncque percipiant, ne detestabiles apud illos fiant certaminum casus, quorum cum discrimina sustinuerint, lucra non sentiant. »

¹ Laconio] Ad quem ternas vidimus epistolas Ennodii.

² Singulas urbes Sapaudie] Sapaudia jam dudum Burgundionibus concessa fuerat, post memorabilem illorum cladem, et victoriam Aetii. Tiro Prosper in Chronico, Sapaudia Burgundionum reliquiis datur cum indigenis dividenda. Quæ hodie Sabaudia dicitur, veteris Sapaudie partem tantum retinet. Nam longius olim porrigebatur, cum in Notitia imperii occidentalis Ebredunum Alpium maritimaram caput in Sapaudia collocetur, itemque Cularo Allobrogum, quæ est Gratianopolis.

³ Avitus Viennensis episcopus] Doctrina et pietate clarissimus, Alcimus Ecdicius Avitus omnibus nominibus appellatur in sua ipsius epistola, qua poemata sua quibus in codice S. Victoris præfigitur, Apollinari fratri suo, Valentie episcopo dedicat his verbis:

* Domino sancto in Christo piissimo ac beatissimo Apollinari episcopo Alcimus Ecdicius Avitus frater.

Nuper quidem paucis homiliarum mearum in unum corpus redactis, hortatu amicorum discrimen editionis intravi. Sed adhuc te majora sadente, in cothurnum petulantioris audaciæ edurata fronte procedo. Injungis namque, ut si quidquam de quibusque causis metri lege conscriptum est, sub professione opusculi vestro nomini dederetur. Recolo equidem nonnulla me verus dixisse, adeo ut si ordinarentur non minimo volumine stringi poterit epigrammatum multitudo. Quod dum facere, servato causarum et temporum ordine, meditaret, omnia pene in illa notissima perturbationis necessitate dispersa sunt. Quæ quoniam sigillatim aut requiri difficile, aut invenire impossibile foret, abjeci ea de animo meo, quorum mihi vel ordinatio salutorum, vel dispersorum reparatio dura videretur. Aliquos sane libellos apud quemdam familiarem meum postea reperi: qui licet nominibus propriis titulisque respondeant, et alias tamen causas inventa materiam opportunitate perstringunt. Hi ergo,

PATROL. LXIII.

Post præceptum venerandi regis impiger ille verborum saltibus indulgentiæ species aut formas exposuit, et chartas ad insignem antistitem detulit: quas ille cum expectatissima devotione suscepit, et portitorem tanti doni ambiter amplexus est. Qui postquam rumor innotuit, tanta istius jam liberæ multitudinis frequentia subito astitit, ut desolata crederes esse etiam incolis rura Gallorum: nam testis hujus rei ego sum, per cujus manus pictacia ad clausuras jussio sacerdotis elicit, quadringentos homines die una de sola Lugdunensi civitate redituros ad Italiam fuisse dimissos. Identidem per ⁴ singulas urbes Sapaudie, vel aliarum provinciarum factum indubitanter agnovimus. Ita ut istorum quos solæ preces beatissimi viri liberarunt, plus quam sex millia animarum B terris propriis redderentur. Eorum vero qui redempti auro sunt, numerum ad liquidum agnovisse non potui: quia inter eos etiam multos fuga eripuit. Sic factum est, ut tunc ad liberationem omnium subjugarum transeundi occasio concessa sufficeret. Postquam tamen pecuniarum ille cumulus effusus est, continuo ad expensas redemptionis suggestit necessaria illa, quæ ibi est thesaurus Ecclesiæ. Syagria: cujus prolixam quærit vita narrationem: sufficit tamen ut ex operibus agnoscat, quam verba transcendant. Dedit etiam præstantissimus inter Gallos ⁵ Avitus Viennensis episcopus, in quo se petitia, velut in diversorio lucidæ domus inclusit. Quid pluribus? auro illorum ex maxima parte actum est, ne Gallis

quia jubes, etsi obscuro sunt, tuo saltim nomine illustrabuntur: quanquam quilibet acer ille doctusque sit, si religionis propositæ stylum non minus fidei quam metri lege servaverit, vix aptus esse poemati queat. Quippe cum licentia mentiendi, quæ pictoribus ac poetis æque conceditur, satis procul de causarum serietate pelenda sit. In sæculari namque versuum opere condendo tanto quis peritior appellatur, quanto elegantius, imo, ut vere dicamus, ineptius falsa texuerit. Taceo jam verba illa vel nomina, quæ nobis nec in alienis quidem operibus frequentare, ne dicam in nostris conscribere licet: quæ ad compendia poetarum aliud ex alio significantia plurimum valent. Quocirca sæcularium iudicio, qui aut imperitiæ aut ignaviæ dabunt non uti nos licentia poetarum, plus arduum quam fructuosum opus aggressi, divinam longe discrevimus ab humana existimatione censuram: quoniam in asserendis quibusque rebus, vel etiam prout suppetit explicandis, si quacunque ex parte peccandum est, salubrius dicente clerico non impletur pompa quam regula, et tutius artis pede quam veritatis vestigio claudicatur. Non enim est excusata perpetratio peccati libertas eloquii. Nam si pro omni verbo otioso quod locuti fuerint homines rationem reddere cogentur, agnosci in promptu est, illud periculosius lædere, quod tractatum atque meditatum et antepositum vivendi legibus loquendi lege præsumitur.

Ex hac epistola docemur, homilias etiam ab Avito editas fuisse. Et quidem sola una restat de Rogationibus a Mamerto ejus predecessore institutis. Sed pluscularum fragmenta in antiquissimi libri reliquiis V. I. Jac. Augusti Thuani amplissimi senatus præsidis vidimus: unam in conversione dictani domini Segisrici Lugduni, postridie quam soror ipsius ex Ariana hærese est recepta; alteram in basilica sanctorum Agaunensium, in innovatione monasterii ip-

* Hanc epistolam Sirmondus postea edidit inter opera S. Aviti alicuando emendatorem.

diutius servitium pubes Ligurum duceretur. Nec in uno loco summus vir in illa regione se continuit, ne forsitan in longinquo degentes dominorum feritas impediret. Fuit Genavæ, ubi ¹ Godigisclus germanus regis larem statuerat : qui ² famam fraternæ deliberationis secutus, bonis operibus ejus se socium dedit. Brevi tamen tantæ liberatorum phalanges emissæ sunt, ut videres longe lateque agminibus ferventia itinera cum laude Dei, tum etiam splendidissimi sacerdotis Epiphani, cujus ministerio atque labore erepti fuerant, redeuntium. Et ne tanti lux nostra tropæo muneris privaretur, atque ab oculis ipsorum pulcherrimum spectaculum tolleretur, ipse cum his remeavit. Videres duci in triumphis cælestibus vulgus liberum, et pro mactandorum sanguine terram madeferi lacrymis exsultantium : cum Eliæ currum istarum cohortium ductor scanderet, et quadrijugum ad cælestia pro merito suo raperetur excursu. Non sic Pelæus princeps Alexander, quem pacatorem orbis vocavit vana laudatio, captum gentium duxit examen, ut iste revocavit. Ecce hinc comperimus armatorum mentes sanctitate superatas, et cessisse precibus electi principem, qui obvium semper lanceis pectus ingressit. Quantum fuit acutior verborum, quam ferri lamina, hinc lector agnosce : expugnavit sermo, cui se gladii subdixerant. Dum ergo tertio mense cum tali tropæo Ticinum remearet antistes, ut ³ Tarantasiæ venit (sic enim vocitatur oppidum Alpius vicinum), ibi quædam mulier gravi immundi spiritus vexatione laborabat : quæ continuo percepta benedictione absoluta discessit. Ipse tamen suis inopinatus nec suspicantium oculis astitit. Visus est subito, de quo vix credebatur aliquis posse rumor audiri.

Mox tamen ut rediit, curis ex more animum fatigat, ne forte quibus absolutionem Deus per illum dederat, proprii census possessione turbarentur ; præcipue ob nobilium considerationem personarum : quibus immanior apud suos poterat constare calamitas, si vitam inopem reduces sustinerent, et de peregrinationis incommodis sola misericordiæ solatia perdidissent. Ad regem invictissimum Theodericum per se mox ire voluit : ne forte laboris sui vicissitudinem in relatione gratiarum, aut in exhibitione munerum coram positus videretur exigere : flagitat enim quasi debitam retributionem, qui profligatis principum jussionibus, ipse quid actum sit auctor annuntiat. Hoc ergo ille totius acuminis vir prospiciens declinare gestabat. Scripsit tamen, et quæ gesta sunt, loqui commisit epistolis ; ne aut tacendo contemptor, aut occurrendo per arrogantiam pronuntiaretur intemperans. Quantum tunc admirande pon-

sus ; tertiam in restauratione baptisterii in civitate sua Vienna ; quartam in basilica S. Petri, quam sanctus episcopus Tarantasiæ condidit ; quintam in dedicatione basilicæ Genavæ, quam hostes incenderant ; et alias quæ vel inscriptionibus ipsis nimium quantum sui desiderium excitant, reliquorumque beati Aviti operum quæ recensent Isidorus et Ado Viennensis. .

¹ Godigisclus] Ita scribunt libri omnes, non Godigisclum, ut vulgata habent editiones Gregorii Turo-

² Schot. et Bolland., formam.

Atifex, tua plus egit absentia, quantum ⁴ imperavit humilitas deprehensa ; dicant illi, quos de exsilibus diutissimos reddidisti. Igitur omnia quæ a piissimo rege pro miseris per paginam petiit singularis antistea, incunctanter obtinuit. Serenus præstitit copiam supplicanti, cui pro compensatione laboris sui hoc credebatur posse sufficere, quidquid per illum beneficii redemptus et pauper acciperet.

Postquam tamen omnes qui revocati fuerant, indultu præferendi principis jure suo donati sunt, perfunctam molestiarum suarum molem admirabilis censebat episcopus : cum necdum biennio exacto, a deliberatæ quietis gremio, tanquam a portu cymba aliis inlata tempestate propellitur. Nam infirmis Ligurum et labantibus humeris vix ferenda tributorem sarcina mandabatur. Rursus ad te, afflictorum consolator, accurritur. ⁵ Doceres frustra reddidisse patriæ cives, si illis in solo avito periclitantibus non adesses. Et quia apud te nunquam fatigatus est qui rogavit, suscepisti causas infelicium, et te protinus ad recidiva onera præparasti. Ravennam pro nobis regem rogaturus excurris ; quam ne te ibi quisquam post Gallicana insignia laudaret, effugeras. Minas cœli, procellarumque discrimina, adhuc quasi ævi integer, aut valentia corporis munitus, exsuperas. Nunquam tibi ad officium animorum se membra quamvis invalida subdixerunt : frigus, pluvia, Padus, jejunia, navigatio, periculum, tonitrua, sine tecto mansio in ripis fluminis, incerti pene sine terra portus, virtuti tuæ dulcia fuerunt, et grata successui.

⁶ Contristatus est de præsentia tui et ille eminentissimus rex, qui te videre ambiter optabat. Exposulisti necessitates nostras adventu tuo, antequam diceres, et quales tecum habitantium lacrymæ te compulerint, docuerunt superata discrimina.

Ast ubi ad principem tamen ingressus est, ita loqui cœpit. « Solita, rex venerabilis, mentis tranquillitate famulorum preces intellige : et me ad postulanda necessaria, et vos ad tribuenda usus informat. Lex tua est, ductor invicte, misereri jugiter : tu semper nostri spem intercessionis in posterum, dum presentibus non resistis : viam supplicationi nostræ patefecit ad reliqua, semper apud vos beneficii fides impetrati. Liguribus tuis largire quod proferas : tribuo quod reponas : futurorum quæstus est, temporalis indulgentia. Boni principis mos est, cum virtutibus amare famam ; et regnum ita ordinare, tanquam ad stirpis suæ posterum transiturum. Nutantes domini hæc tantum quæ accipiunt, diligunt : firmissimi illa potius, quæ dimittunt. Sic terris semina parva committimus, ut multiplicata capiamus : fenus sine cri-

¹ Tarantasiæ] Tarantasia olim oppidi nomen, Alpium Graiarum caput. Sic enim et in veteri itinera-rio Æthici, et in Aviti homilia quam modo commemoravimus. Hodie Tarantasiæ vocitant non oppidum, sed pagum ipsum, tractumque totius Centronum civitatis. Itaque contra illi accidit quam plerisque aliis Galliarum locis, ut princeps oppidum regioni nomen daret, non regio seu civitas oppido.

² Bolland., imperavit.

³ Idem, doceria.

⁴ Baronius ex Vat. cod. consolatus

mine ut triplicatum : boni imperatoris est possessoris opulentia. Concede immunitatem anni presentis Liguriæ, qui eos externis qui supplicat, reduxisti. Quam uberem presentem nativitate habuerimus, clementia vestra astantes interroget. Nemo illi mentitur, cui serviunt qui convincant. Ad hæc princeps : « Licet nos immanium expensarum pondus illicitet, et pro ipsorum quiete legatis indesinenter munera largiamur, tamen vis meritorum tuorum tractatibus nostris reverenter intervenit. Opus est fieri quidquid injunxeris : juvat omne quod præcipis : æstimamus enim compendiis nostris adjici, quod ipse decerpseris. Nihil tu quasi ex accidenti deprecari, qui habes a nobis plurima quæ repossas. Duas tamen presentis indictionis fiscalis calculi partes cedemus ; tertiam tantummodo suscepturi, ne aut ærarii nostri angustia Romanis pariat majora dispendia, aut supplicatio tua expectata patriæ gaudia non reportet. » Taliter præfato regi egit gratias summus antistes : a quo vale dicens abscessit. Heu dolor atque gemitus ! omnibus quasi supremi officii vel ultimæ visitationis studio impiger occurrebat. Et cum domus ipsius Christianæ multitudinis turbas evomeret, ipse tamen omnium penetralia adibat : nullum humanæ mentis crassitudine hebetatum tangebatur tam funesta suspicio, quod instaret transitus ejus, quem ille spiritus revelatione cernebat. Ninguido aere, et quali solent homines ad tecta confugere, Ravennam egressus est, et per omnes Æmiliæ civitates celer venit, tanquam ad sepulcri receptaculum properans : omnibus sacerdotibus in itinere positus munificus, communis, affabilis, et quasi ¹ exagellam relinquens, se ipso præstantior. Ut Parmam tamen ejusdem viæ ingressus est civitatem, continuè eum coagulatus in vitalibus humor in-fudit, quem catharrum medici vocant : qui se medullitis inserens in ruinam publicam serviebat. Sed quid formidas oratio ? quid velut ² navis fragos scopulos perhorrescis ? Velis, nolis, et si strictim, cujus vita dicta est, narrandus est obitus : quoniam nulla pro-tensione libelli, nullis dilatationibus promulgatæ laudis, transitus ipsius poterit occultari. Et quamvis velut Scyllæos canes et patulas Charybdidis fauces, fragosa discrimina murmure minitantes veliticans carina diffugiat, obitus ejus naufragium non omittit. Quid fietus narrare metuo, quos continua semper necesse est ut moestret effusio ? Ergo dum se oppido Ticinensi, nunc misero, propinquavit, quasi alacer et sanus apparuit : quod licet cum ³ omnibus exsultationibus ob reditum suum introisset, illico gaudia veritatis in lacrymas, ægram se esse ipsa die significans, altera graviolem. Et cum grandior per dies singulos appareret infirmitas, adjuncta est imperitia me-

¹ Exagellam relinquens] Hoc est, ut interpretor, normam et exemplum. Exagellam enim appellasse videntur libram seu trutinam, ab eo scilicet fonte a quo et aginam et exagium. In antiqua inscriptione quæ continet edictum Aproniani P. V. sub exagio pecora vendere, est appensa vendere. Zeno item sermone 6 ad neophytos, *Habetis*, inquit, *aginam: exagium facite, quemadmodum vultis ponderate*. Exa-

A dicorum. Stabant mussitantes et attoniti populi, casum in uno homine totius provinciæ considerantes, et funus mundi metuentes. Septimo tamen die inopinatum scelus, ineffabilis calamitas, inexplicabilis luctus accessit. Sed cum beatissimus cernebat pontifex, sarcina carnis abjecta maturius se ad purum ætheris evolare fulgorem : cujus vox illa semper fuit, *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (Philip. 1, 21), læto animo ac vultu sereno illos versiculos Davidicos sæpius repetebat : *Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo. In generatione et progenie pronuntiabo veritatem tuam in ore meo* (Psal. LXXXVIII, 4). Et illud : *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum* (Psal. xxx, 6). Nec non adjiciebat de perfectione securus : *Confirmatum est cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo salutaris meo* (I Reg. II, 4) : ut hymnis et canticis et in morte resonans ad sedem suam cælestis anima remearet : quæ quinquagesimum ⁴ octavum ætatis annum duxit ad tumulum : triginta in hac sacerdotali, qualem, et si excerptim lector attendis scalptam, conversatione exemit.

Illud namque silentio præterire non debeo, quod ejus sanctæ reliquæ usque in diem tertium, quo cum summa veneratione reconditæ dinoscantur, tanto lumine ac decore vestitæ cunctorum visæ sunt oculis ut splendorem vitæ vultus signaret defuncti, et depositam gloriam jam nunc percepisse gloriosum vas crederetur, in quo vere fuit thesaurus magni regis inclusus. Quæ ibi fuerunt flumina lacrymarum, quanti planctus, silebo, ne post annos ac curricula novellum dolorem scriptor incutiam. Quæcunque ibi mater venit, liberatum clamavit ab illo filium ; quæcunque soror, maritum ; quæcunque soror, fratrem ; qui cælebs, se ipsum. Postremo in illa tanta hominum multitudine et conventu, ut audenter dicam, totius orbis nemo fuit qui beneficiis illius aliquid non deberet.

Sed quæso jam temperemus a luctibus : contractam tristitia resolvamus frontem. Excelsa cum Deo possidet, ob cujus obitum moremus in terris. Sed quid faciam, quod remediatoris vestri singultus verba difficiunt ? lacrymæ ora profusunt ? mugitum resonat omne quod eloquor ? et intelligo quod nunquam ad flentem flens bene veniat consolator. Hæc sancto Patri et doctori peritissimo idoneus affectu non scientia impendi, ut aliquos de conversatione illius flosculos relegerem ; ut est longum iter agentibus in usu positum, qui non omnes obvios consulunt. Tu mihi, anima apud Redemptorem nostrum præpotens, tribue, ut cura vacuus et pectore liber, munda tibi sicut debentur præconia mundus exsolvam. De cætero ha-

gium facere est ponderare : trutina qua ponderamus, exagella.

² Alii, *navifragos*.

³ Alii, *omnium*.

⁴ Quinquagesimum octavum] Decessit beatus Epiphanius XII cal. Februar. anni 497, anno ætatis duodecesagesimo nondum expleto. Quare natus videtur an. 439, creatus episcopus anno 467.

bentem in te post Deum fiduciam non relinquant, et **A** vinam reppromissionem redde participem. quem religionis titulus insignisti, religiosorum in di-

OPUSCULUM QUARTUM.

' DE VITA BEATI ANTONII MONACHI LERINENSIS '.

PRÆFATIO.

Ut præliantes assurgunt buccinis; ut equorum ce-
lertitas ad potiorem cursum ferrata calce provocatur:
ita dum majorum virtus sollicitat, ingenia novella
confortat. Qui cana exercitia et veterum gesta re-
legit, ad disciplinarum frugem propositis laudum præ-
miis inardescit. Imago præcedentis gloriæ, ut ad po-
steros veniat, linguarum catena retinetur: non licet
per ætates perire, si quid lectio serenis actibus amica
susceperit. Itaque eloquentiæ diuturnitas, mortalis
naturæ sine congressionis periculo vincit angustiam,
per quam optimorum conversatio, ipsis decidentibus,
nescit occasum. Restituetur quidem corpus origini,
et destinatus a superis spiritus ad proprium recurrit
auctorem: quorum tamen probitas libris mandata
fuerit, eorum vitalis est obitus. Dicat forsitan inter-
pres austerior: Abjurat prædicationis dulcedinem
perfuncta mens sæculo, et carnis vinculis absolutus
non desiderat quæ inter incerta mundi gessit, agnosci:
sed illos humanus carcer, sine libertatis dispendio,
refudit opifici: dum inter polluta gradiens, nitorem
suum anima Deo nostro intenta geminavit; et per
mandatorum cœlestium lineas lenocinantem hujus
lucis non sensit errorem. Nobis vero ista reviviscant,
nobis profutura serventur; quibus si a studio deest
sectari meliora, de illorum qui faciem conversationis
suz præferunt, venire debet exemplo. Tu autem, ve-
nerabilis abbas Leonti, qui id mihi operis injunxisti,
adjuva oratione titubantem, et siccitatem styli san-
ctarum precum imbre locupleta: facies enim, ut con-
fido, meritis præcipuum, quod aggredi me ipse jus-
sisti. Pronum est, beatitudini tuæ jejunam eloquentiam
secundis innocentæ ferculis ampliare: credite mihi,
vos respiciet extortæ aut culpa, aut genius dictionis:
cujus nisi substantiam religiosa auctoritate firma-
veris, videbitur iudicii tui clauda fides delegisse mi-
nus idoneum, cui venerandi laboris provinciam com-
misisti.

Igitur beati Antonii narraturus insignia, primum
Spiritus sancti mihi majestas invocanda est, ut qui
illum rebus divitem fecit, me in his explicandis per
linguæ frena moderetur, et laborum sordes prophe-
tici carbonis diluere maturet incendio, ne conscientiaz
nebulis lucem conversationis illius, aut amplissimis
pauperem faciam laudibus, aut infantia arente deve-

¹ De vita beati Antonii] Beatum hunc virum, quem
paucis post obitum annis primum omnium celebravit
Ennodius, jure quodam sibi vindicant tres provinciæ:
ortum Pannonia, potiorem vitæ partem Italia, obitum
et sacras corporis exuvias Gallia. Natus quippe in
Valeria Pannoniæ, atque a beato Severino primum
abbate, deinde a Constantio episcopo Laureacensi
patruo suo institutus, inde in Italiam profectus est:
atque in valle Tellina, qua Abdua fluvius, priusquam

nustem. Benedicatur indivisa Trinitas Deus noster,
qui servum suum Antonium, tanta virtutum dote sub-
limem, circa Danubii fluminis ripas in civitate Vale-
ria, Secundino patre lucis januam jussit in-
trare. Qui quamvis de splendore natalium conscientiæ
jubar hauserit, tamen fulgorem stirpis præcipue
morum radiis obumbravit, vincens decorem sangui-
nis ingenii claritate; dum coruscantem germinis sui
lampadam actuum serenitate transcendit; et factus
est victor stemmatis sui, per quod universos nascendo
superavit. Qui dum adhuc de matris penderet ube-
ribus, quem præcivit Dei gratia, non reliquit: nec
passa est inopem favoris existere dispensatio cœles-
tis, quem remunerandis plenum studiis approbavit.
Qui ne sancti instituta propositi per parentum blan-
dimenta frangeret, annorum ferme octo genitoris tu-
tela nudatus est: mox tamen ad illustrissimum virum
Severinum ignara fuci ætas evolavit: qui dum eum
mulceret oculis, futura in puero bona quasi transacta
relegebat. Fuit enim, cujus meritis nihil esset abscon-
ditum. Ille hunc sibi futurum participem, pia ubique
voce prædicabat: credo, ut incipientis tirocinia spes
annuntiata solidaret.

Sed postquam beatus vir humanis rebus exemptus
est, Constantii antistitis ea tempestate florentissimi,
junctus obsequiis, gloriosis operibus vitæ rudimenta
dedicavit: qui eum inter ecclesiasticos exceptores
cœlestem militiam jussit ordiri: erat enim venera-
bilis sacerdos Antonii nostri patruus. Sed nunquam
ille magisterii rigorem consanguinitatis lege molli-
vit: nec fecit securum de necessitudine discipulum
non timere, cui gratiam doctoris nisi censura non
præstitit. Tantus fuit circa sectatorem diligentæ
modus, quantum judicia contulerunt: meritum suum
in facie monitoris agnovit. Sed jam peccatorum con-
summatio Pannoniis minabatur excidium. Nam suc-
cisa radice substantiæ regionis illius status in primum
deflexerat. Per incursus enim variarum gentium quo-
tidiana gladiatorum seges messem nobilitatis abscide-
rat, et secundas humani generis terras ira populante
desolabat. Jam Franci, Heruli, Saxones, multipli-
ces crudelitatum species belluarum more paragebant:
quæ nationum diversitas superstitiosis mancipata
culturis, deos suos humana credebant cæde mulceri:
nec unquam propitia se habere numina, nisi cum ea
æqualium cruore placassent: cessare confidebant

Larium subeat, decurrit, cum Mario presbytero ali-
quandiu versatus, inde rursus emigrans, ad Larium
lacum, haud procul a sancti Felicis Comensis mar-
tyris sepulcro sedem fixit, clarissimamque nominis
famam adeptus est. Quam ut declinaret, Lerinensem
denique maris nostri insulam petiit, in eaque vitæ
cursum inter sanctissimos ejus ævi monachos biennio
peregit.

² In martyrologio Romano die 28 Decembris.